

SIIRTOLAISUUS

MIGRATION

3-4/2021

1. KANSAINVÄLINEN ADOPTIO MUUTTOLIIKKEENÄ
2. ERI KIELI- JA KULTTUURITAUSTAISTEN LASTEN OSALLISUUS
JA OPPIMINEN MAHDOLLISTUVAT LEIKISSÄ
3. INKERILÄISTEN VANHA KULTTUURI JA KANSAINPERINTEET
YHTEISÖLLISYYDEN VALOSSA

SIIRTOLAISUUS MIGRATION

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

47. vuosikerta / Volume 47
ISSN 0355-3779 (painettu)
ISSN 1799-6406 (verkkojulkaisu)

Päätoimittaja / Editor-in-Chief

Saara Pellander

Toimitussihteeri / Editorial

Assistentt

Kirsi Sainio

Toimittajat / Editors

Marja Tiilikainen

Elli Heikkilä

Miika Tervonen

Taitto / Layout

Kirsi Sainio

Julkaisija / Publisher

Siirtolaisuusinstituutti
Migration Institute of Finland

Tilaushinta / Subscriptions

4 numeroa / nummer / issues
20 € / vuosi / år / year

Painopaikka / Print

Painosalama Oy

Yksittäisten kirjoittajien mielipiteet ovat heidän omiaan.

SISÄLTÖ

3

SAARA PELLANDER

Haikeana kohti uudistuvaa lehteä

5

MARIA JUPPO

Kansainvälinen adoptio muuttoliikkeenä

9

HENRIK LENKKERI

Rajoja ylittämässä

15

OUTI ARVOLA

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuus ja oppiminen mahdollistuvat leikissä

18

SINI-VUOKKO YRJÖ-KOSKINEN

Lapsena ulkomailla asumisen vaikutus kulttuuri-identiteettiin

21

ANDREI KALINITCHEV

Inkeriläisten vanha kulttuuri ja kansanperinteet yhteisöllisyyden valossa

24

CHARLOTTA LAHNALAHTI

Pakolaisena pandemian aikana

26

KOLUMNI: ANTERO LEITZINGER

Naiset ja lapset ensin?

28

COLUMN: ELLI HEIKKILÄ

Population ageing and unbalanced population development

30

KIRJA-ARVIOT

Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
Migration Institute of Finland
Hämeenkatu 13, 20500 Turku
Finland

Puh. / Tel.
+ 358 2 2840 440
kirsi.sainio@utu.fi
siirtolaisuusinstituutti.fi
migrationinstitute.fi

PÄÄKIRJOITUS

Saara Pellander

VTT, dosentti, toimitusjohtaja
Siirtolaisuusinstituutti
saara.pellander@migrationinstitute.fi

Kuva: Katja Illner.

Haikeana kohti uudistuvaa lehteä

Tämä on viimeinen Siirtolaisuus–Migration-lehti, joka ilmestyy painettuna. Oletan, että painetusta lehdestä luopuminen on päätös, jota moni pitää valitettavana – niin pidän minäkin. Kuulun siihen ehkä nykyään vähemmistössä olevaan joukkoon, joka nauttii digimaailman tuomista eduista huolimatta siitä, että kirja tai lehti on olemassa myös fyysisenä kapaleena. Silti nyt on aika siirtää Siirtolaisuus–Migration-lehti kokonaan digiaikaan.

Paperilehden levikki on niin pieni, ettei sen painaminen oikein kannata. Toteutimme viime vuonna lukijakyselyn, jonka vastausmäärä oli harmillisen alhainen. Myös verkon kautta luettujen lehtien tilastot osoittavat, että lehden lukijakunta on tällä hetkellä aika pieni. Lehti on kuitenkin perinteikäs – onhan se ilmestynyt Siirtolaisuusinstituutin perustamisesta lähtien vuodesta 1974. Tiedän, että aika ajoin on jopa käyty keskustelua lehden lopettamisesta. Itse kuitenkin näen, että lehdelä on pitkän historiansa lisäksi paikkansa tut-

kitun tiedon popularisoinnissa ja toivon, että näin on tulevaisuudessa entistä vahvemmin. Siksi haluan panostaa lehden uudistamiseen.

Ensi vuodesta lähtien ilmestymisväli harvenee kahteen kertaan vuodessa (touko- ja marraskuu). Näin voimme panostaa vielä enemmän lehden laatuun, sen suunnitteluun, toteuttamiseen ja siitä tiedottamiseen. Päätoimittajana en ole vastaisuudessa enää automaattisesti minä, vaan kullekin numerolle tulee vieraileva päätoimittaja. Suunnitteilla on teemanumeroita, joiden toteuttamisesta voisivat vastata meillä toimivat tutkimushankkeet yhteistyökumppaneineen. Myös ulkoasuun on luvassa uudistusta.

Vaikka lukijakysely on päätynyt, minuun voi olla yhteydessä, jos on toiveita tai ideoita lehden kehittämiseen. Pyrimme tuottamaan jatkossakin monipuolisen ja kiinnostavan kokonaisuuden, joka välittää instituutin strategian mukaisesti "Vaikuttavaa tietoa ja tutkimusta muuttoliikkeistä".

Toivotamme kaikille lukijoillemme oikein
Hyvää joulua ja Onnea vuodelle 2022!

Reflecting on the future of the journal

This is the last issue of Siirtolaisuus—Migration to be published in print. I assume that giving up the printed version of this journal is a decision that many find unfortunate — so do I. I belong to the minority of people who enjoys a physical copy of a book or magazine despite the advantages of digitalization. Now is nevertheless the time to move the Siirtolaisuus—Migration magazine completely to the digital age.

The numbers of subscribers to the print version is too small for it to be continued. Last year, we conducted a reader survey with a disappointingly low response rate. Our online statistics furthermore show that the readership of the magazine is currently quite small. The magazine has a long tradition — it has been published since the founding of the Migration Institute in 1974. I know that from time to time there has even been a debate about ending its publication altogether. Personally, however, I find that in addition to its long

history, the magazine has an important role in popularizing academic research on migration related issues, and I hope that this role grows even stronger in the future. That is why I want to invest in developing the journal.

From next year onwards, it will be published twice a year (May and November). In this way, we can invest even more in the quality of the magazine, its planning, writing and spreading the word after it is published. In the future, I will no longer automatically be the editor-in-chief, but there will be a visiting editor-in-chief for each issue. There will be special issues on certain themes, which can be produced by our research projects and their partners. We will also renew the layout.

Although we have closed the reader survey, feel free to contact me if you have feedback or ideas for developing the magazine. We will continue to strive to produce a diverse and interesting compilation of texts that, in line with our strategy, will provide “Impactful knowledge and research on migration.”

Have a great rest of the year
and happy holidays!

Maria Juppo

Filosofian maisteri, Historia
siggesony@gmail.com

Kansainvälinen adoptio muuttoliikkeenä: Adoptiopolitiikka ja Kiinan kasvava rooli

Avainsanat: kansainvälinen adoptio, maahanmuutto, kansainvälinen politiikka, Kiina

Tässä artikkelissa tarkastelen kansainvälistä adoptiota muuttoliikkeenä. Esittelen kansainvälisen adoption ja muiden muuttoliikkeiden eroja, ja tarkastelen kansainvälisen adoption kehitystä erityisesti Kiinassa.

Avaan aihetta yleispiirteisesti ja pohdin, miksi kansainvälinen adoptio monesti unohdetaan, kun puhutaan muuttoliikkeestä. Tarkastelen Kiinan tapausta, sillä se on adoptiolasten luovuttajamaista suurin. Lisäksi Kiinan kasvava poliittinen merkitys heijastuu myös adoptiopolitiikkaan ja tutkin, kuinka Kiinan adoptiopolitiikka on kehittynyt. Lopuksi pyrin antamaan kokonaiskuvan siitä, miten kansainvälinen adoptio kytkeytyy kansainväliseen politiikkaan.

Lähdeaineistonani olen hyödyntänyt pääasiassa Richard Teslerin ja Kristen Lovelockin artikkeleita adoptiosta sekä aihetta käsitteleviä kirjoja.

Kansainvälinen adoptio on vahva, kasvava ja globalisoitunut muuttoliike. Suurten maiden, kuten Kiinan ja Yhdysvaltojen, oma sisäinen politiikka sekä kehitys ohjailevat adoption suuntauksia tulevaisuudessa. Adoptiopolitiikka seuraa ja kehittyy näiden suuntausten mukana. Ensisijaisena päämääränä on kuitenkin taata lapselle hyvä koti.

Vaikka adoptiolla on pitkä historia, sai järjestäytynyt kansainvälinen adoptio alkunsa vasta 1940-luvulla. Adoptiopolitiikan voidaan katsoa kehittyneen pitkälti vastareak-

tiona maailmassa tapahtuville sotatoimille ja konflikteille. Kasainvälisestä adoptiosta on muodostunut omanlaisensa muuttoliikkeen suuntaus, mutta sitä on hankalaa sijoittaa tietyille muuttoliikesektoreille. Kohteena ovat kuitenkin lapset, jotka otetaan suoraan uuden maan kansalaisiksi toisesta kulttuurista. Se on muuttoliikkeenä kasvava ja on tänä päivänä saanut osakseen positiivista huomiota, esimerkiksi julkisuuden henkilöiden kautta, jotka ovat adoptoineet lapsia ulkomailta. Varjopuolena on adoptio-ohjelmien ympärille muodostunut laiton toiminta, pahimmassa tapauksessa lapsikauppa.

Kansainvälinen adoptio ja muuttoliike

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, jolla tarkoitetaan lapseksi ottamista siten, että adoptiovanhempien ja adoptoitavan välille kehittyy uusi perhesuhde. Kansainvälisessä adoptiossa adoptoitu on lähtöisin joistain muualta kuin ottoperheensä kotimaasta. Lähtökohtaisesti adoptiossa lapsen etu tulisi olla esisijainen.

Adoptiota harvemmin mielletään muuttoliikkeeksi. Kuitenkin ulkomailta adoptoidut henkilöt ovat nykyään jo merkittävä ryhmä. Yhdysvalloissa sodan jälkeen ulkomailta adoptoidut lapset muodostivat jopa omanlaisensa muuttoliikkeen kehityksen. Vuodesta

1947 lähtien kansainvälisen adoption kautta Yhdysvaltojen kansalaisuuden saaneita lapsia on yli 200 000. Kansainvälisesti adoptoitujen määrä on maailmanlaajuisesti vuosien 1948–2010 välisenä aikana arviolta yli miljoona. Suurimmat kansainvälisen adoption vastaanottajamaat ovat Yhdysvallat, Kanada, Etelä- ja Länsi-Euroopan maat sekä Pohjoismaat. Vuonna 2004 adoptoitiin lähes 46 000 lasta kansainvälisen adoption kautta, kun vuonna 2019 luku on pudonnut vajaan kolmeentuhanteen.

Adoptio on siis muuttoliikettä, mutta sen tarkka kategorisointi on hankalaa. Kansainvälinen adoptio poikkeaa yleisesti muuttoliikkeestä jo siinä, että useimmissa muuttoliikkeissä muuton tekevät ensisijaisesti itse muuttajat. Kansainvälisissä adoptioissa taas kolmas osapuoli, eli (normaalisti) adoptio-toimistot, toimivat vanhempien sekä valtion välittäjinä. Samalla myös kysymys muuton vapaaehtoisuudesta on ongelmallinen, sillä lapsen mielipidettä ei asiassa kysytä. Adoptoituja ei myöskään voi ajatella tavallisina maahanmuuttajina. Esimerkiksi Suomen lainsäädännön mukaan ulkomailta adoptoidusta lapsesta tulee Suomen kansalainen ja adoptiovanhemmat rinnastetaan biologisiin vanhempiin, jolloin lapsi on virallisten asiakirjojen mukaan suomalaistaustainen eikä ulkomaalaistaustainen. Yhdysvaltojen näkökulmasta kansainvälinen adoptio on myös jatkumoa maan maahanmuuttohistorialle, ja samalla se on luonut uudenlaisen maahanmuuton segmentin. Sosiologi Richard Teslerin mukaan adoptoidut eroavat muista maahanmuuttajista jo sen vuoksi, että heidät adoptoidaan hyvätuloisiin ja korkeakoulutettuihin perheisiin, jolloin he pääsevät ”etuoikeutettujen valkoisten asemaan”. Tesler myös huomauttaa, että monesti lapset pidetään erillään muista maahanmuuttajataustaisista, jolloin ei ainakaan synny etnisiä yhteenkuuluvuutta.

Adoption ja maahanmuuton eroja voidaan selittää siten, että lähtökohtaisesti maahanmuuttoa ohjaa valtion sekä yhteiskunnan hyvinvointi. Maahanmuuttoon liittyy täten tietty kontrolli, jolla pyritään takaamaan valtion olemassaolo, eikä muuttoliike saa heikentää sen toimintaa. Esimerkiksi, kun toisen maailman sodan jälkeen Koreasta adoptoitiin runsaasti lapsia Yhdysvaltoihin, nousi vastareaktion huoli siitä, olisiko ulkomaalaistaustaisista lapsista tulevaisuudessa uhkaa kotimaalle. Kansainvälisessä adoptiossa puolestaan lapsen etu tulisi olla aina ensisijalla. Sosiologi Kristen Lovelock huomauttaa, että valtion turvallisuus tai lapsen hyvinvointipolitiikka eivät saisi olla keskenään ristiriidassa, mutta niitä ei saa

myöskään niputtaa yhdeksi kokonaisuudeksi. Tulee ottaa huomioon, että kansainvälistä adoptiota on saattanut rajoittaa esimerkiksi maan oma maahanmuuttopolitiikka. Tästä voidaan päätellä, kuinka erilainen toiminta kansainvälinen adoptio muuttoliikkeenä on, ja miten sitä on hankala tarkastella, koska siihen kytkeytyy monien eri muuttoliikesuuntausten elementtejä.

Kiinan kasvava rooli kansainvälisessä adoptiossa

Kiina on ollut 1990-luvulta lähtien suurin adoptiolasten luovuttajamaa melkeinpä kaikissa vastaanottajamaissa. Ennen vuotta 1994 Etelä-Koreasta oli tullut eniten lapsia Yhdysvaltoihin, mutta 2000-luvulla Kiina ohitti sen. Myös maailmanlaajuisesti Kiinan osuus adoptiolasten määrässä on kasvanut. Arvioiden mukaan vuosien 1992–2010 välisenä aikana maasta olisi adoptoitu noin 125 000 lasta. Kansainvälisten adoptiomäärien kasvu voidaan selittää pitkälti Kiinan omalla syntyvyyden säätelyn politiikalla sekä vanhoilla perinteillä, jotka suosivat tiettyä sukupuolta. Maasta luovutetut lapset ovat myös suhteellisen terveitä verrattuna moniin muihin luovuttajamaihin, mikä on nostanut maan suosiota adoptiokohteena.

Kiina ei aina ollut innokas kansainväliseen adoptioon. Vielä 80-luvulla Kiinan valtio uskoi pystyvänsä itse huolehtimaan orpolapsistaan. Mutta jo vuonna 1988 valtio joutui höllentämään lakia ja salli adoption ulkomaille. Yhden lapsen politiikan vuoksi maassa oli liikaa kodittomia lapsia ja liian vähän tahoja, jotka olisivat kyenneet huolehtimaan heistä. Adoptiota helpotettiin asteittain. Asian tutkija Kay Ann Johnsonin selittää kansainvälisen adoption nousua sillä, ettei Kiinassa ymmärretä adoption käsitettä samalla tavalla kuin länsimaissa. ”Vierasta” lasta ei hyväksytä perheeseen tasavertaisena jäsenenä ja hänet nähdään hylkiönä. Tämä voisi selittää sen, miksi kotimainen adoptio on ollut vähäistä Kiinassa ja kansainvälinen adoptio on nähty hyväksi ratkaisuksi. Maan sisäisiä adoptiota toki on, mutta monesti lapsi on tällöin adoptoitu omien verisukulaisten kesken. Kansainvälisen adoption kasvu on siis yhdistelmä Kiinan omasta kulttuurista, politiikasta sekä tavoista.

Johnson huomauttaa, että Kiinan valtio on myös hyötynyt kansainvälisestä adoptiosta, ainakin taloudellisessa mielessä. Prosessi tuo jokaisesta adoptoidusta lapsesta niin lapsen luovuttaneelle orpokodille kuin myös muille viranomaisahoille rahalahjoituksia, jotka adoptiovanhemmat maksavat Kiinalle. Yhden lapsen kaikki adoptointiin liittyvät

kulut on arvioitu nykyään 12 000–20 000 dollariksi. On huomioitavaa, että monet adoptiovanhemmat sitoutuvat Kiinan hallituksen vaatimuksiin muun muassa siinä, että lapsi haetaan henkilökohtaisesti paikan päältä. Käytännössä tämä menetelmä sotii sitä periaatetta vastaan, että adoptiolapsesta ei saisi aiheutua lisäkustannuksia, tai muutoin puhutaan lapsikaupasta. Tässä mielessä Kiinan valtion toimet näyttävät tietyntylaisena rahastuskeinona ja voitontavoitteluna. Kiinan adoptiopoliitikasta on siis tavallaan tullut taloudellista kanssakäymistä eri maiden kanssa, jolla pyritään kontrolloimaan maan omaa väkilukua. Toki pitää muistaa, että rahalahjoitusten kautta tuetaan aidosti lastenkoteja, jotka harvoin saavat riittävästi taloudellista tukea valtiolta.

Nykyään Kiinan oma taloudellinen ja poliittinen tilanne on muuttunut, mikä heijastuu yhden lapsen politiikan osittaiseen purkuun. Elinolojen parantuminen, keskiluokan kasvu sekä yleisten asenteiden muuttuminen on kasvattanut maan sisäisen adoption suosiota. 2010-luvulle tultaessa maa on alkanut taas kiristää asteittaisesti ulkomaille adoptointia. Adoptiota ei hyväksytä muille kuin heteropariskunnille, ja yhä useammin adoption luovutetut lapset ovat erityistarpeisia. Ajan myötä myös hakijoiden tulotokriteerijä on nostettu, ja odotusajat ovat pidentyneet.

Vaikka Kiinalla on ollut ongelmia oman väestöpolitiikkansa kontrolloinnissa, se on pyrkinyt säätelemään johdonmukaisesti lasten luovutusta ulkomaille. Luovutettujen lasten "laatu" on haluttu pitää korkeana. Vastaavasti adoptioimaan on valittu huolella ja vanhemmilta vaaditaan tarkkoja kriteerejä. Tässä voidaan katsoa olleen yhteys maan oman imagon säilyttämiseen. Kiina on myös selkeästi pyrkinyt näkyvästi parantamaan adoption tasoa kotimaassaan.

Kansainvälisen adoption merkitys kansainvälisissä suhteissa

Kansainvälinen adoptio kytkeytyy kiinteästi valtioiden poliittisiin oloihin sekä valtioiden väliseen valtapoliittikkaan. Monesti adoption vastaanottajamaat ovat hyvätulaisia, teollistuneita länsimaita. Suurin osa luovuttajamaista on ollut kolmansia maita. Kylmän sodan kontekstissa myös maiden välisillä geopoliittisilla intresseillä saattoivat olla vaikutusta kansainväliseen adoption. Lisäksi adoption on liitetty vahva humanitäarisuus, ja toiminta on nähty tietynlaisena hyväntekeväisyytenä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa adoptio on koettu velvollisuutena "pelastaa" lapsia näkemästä nälkää.

Kansainvälinen adoptio nostaa esille myös rotujen välistä ristiriitaa. Teslerin mukaan aasialaistautaiset tai Latalinalaisesta Amerikasta tulleet lapset ovat "haluttavampia" kuin Afrikasta tulleet. Rotukysymys on erityisen herkkä asia Yhdysvalloissa. Vähemmälle huomiolle on jäänyt se tosiasia, että myös Yhdysvallat toimii lasten luovuttajamaana. Maan historian aikana lapsia on adoptoitu paljon maan sisäisesti, mutta monet lapsista olivat puoliksi tai kokonaan tummaihoisia, mikä lisäsi lasten antamista adoption ja vaikeutti lapsille kodin löytämistä. Lovelock sekä Tesler huomauttavat, että edelleen suurin osa Yhdysvalloista kansainväliseen adoption annetuista lapsista on joko kokonaan tai puoliksi afroamerikkalaisia. Adoptio voidaan siis kytkeä myös vahvasti rotujen väliseen kamppailuun.

Edellä on tullut ilmi, kuinka adoption luovuttajamailla on myös omaa poliittista sananvaltaa asiassa. Kiinan kohdalla tuli selkeästi esille, miten maa kykenee itse määrittelemään, mihin valtioihin tai millä perusteilla he antavat lapsia adoptoitaviksi. Professori Lori Chambers mainitsee, että kansainvälisten adoptioskandaalien sekä väärinkäytösten johdosta luovuttajamaat syyttävät vastaanottajamaita imperialismista ja paluusta kolonialismiin, jossa köyhiltä mailta ryöstetään luonnonvarojen sijasta lapsia. Skandaalit ja ongelmat ovat johtaneet myös siihen, että luovuttajamaat ovat pyrkineet sääntelemään ja valvomaan entistä tarkemmin lasten luovutusta tiettyihin maihin tai kiristäneet kriteerejä, joita ovat vaikkapa hakijoiden ikä, tulotaso tai seksuaalinen suuntautuminen. Tässä osittain heijastuu eri maiden kulttuuriset sekä aatteelliset erot. On toki positiivista, jos lasten luovuttamiseen liittyvä tarkempi seula ehkäisisi väärinkäytöksiä, mutta samalla tiettyjen ideologisten ehtojen saneleminen karsii pois muutoin hyvä vanhempia. Kansainvälinen adoptio voidaan nähdä myös tietynlaisena sillanrakentajana eri maiden välille. Parhaimmasta tapauksessa se toimii osana maiden välistä kansainvälistä keskustelua, jolla kyetään parantamaan valtioiden suhteita sekä hyvää tahtoa. Pahimmillaan adoptio tuo esille tiettyä yhteiskunnallista, taloudellista sekä sosiaalista jakaumaa, esimerkiksi rikkaiden ja köyhien tai idän ja lännen välillä.

Kansainvälisen adoption lisääntyessä myös adoption liittyvät negatiiviset ilmiöt ovat nostaneet päätään. Esimerkiksi ei-virallisten adoptio toimistojen ympärille on syntynyt pimeää liiketoimintaa, jota on vaikea kitkeä. Lapsikauppa on yksi suurimpia huolenaiheita ja samalla ongelmallisimpia asioita selvittää. Ensinnäkin monissa

tapauksissa on hankala määrittää, milloin adoptio on mennyt todelliseksi lapsikaupaksi. Esimerkiksi köyhyys on vaikea kysymys, sillä lapsesta on ehkä jouduttu luopumaan taloudellisessa ahdingossa, vaikka lapsen biologiset vanhemmat saattavat olla edelleen elossa, mikä saattaa johtaa ongelmiin myöhemmässä elämänvaiheessa. Ajan saatossa kansainväliseen adoptioon on myös panostettu yhteisten lainsäädäntöjen kautta, kuten Haagin sopimuksessa vuonna 1993 (*The Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption*) sekä Euroopan Neuvoston adoptiokonventio vuonna 1967 (*European Convention on the Adoption of Children*). Näillä säännöksillä on pyritty varmistamaan, ettei lapsi ole lapsikaupan uhri. Ongelmana on, etteivät kaikki maat ole sitoutuneet tähän, ja esimerkiksi Kiina ja Venäjä olivat pitkään alikirjoittamatta sopimusta.

Maiden kahdenvälisissä suhteissa kansainvälinen adoptio voidaan nähdä sekä hyvässä että huonossa valossa. Sen kautta voidaan parhaimmillaan vahvistaa maiden diplomaattisia suhteita, luoda uusia kulttuurisia siltoja sekä tarjota humanitääristä apua antamalla lapsille koti. Samalla se luo selkeän kahtiajaon rikkaiden ja köyhien maiden välille. Luovuttajamaille se saattaa olla negatiivinen leima. Tämä kertoo maan omasta taloudellisesta, poliittisesta sekä sosiaalisesta tilanteesta sekä siitä, ettei maa itse kykene huolehtimaan kansalaisistaan. Toisaalta nämä maat saavat myös itse säädellä omia ehtojaan adoptiolle ja tätä kautta ohjailta kansainvälisen adoption suuntauksia.

Kuten tässä artikkelissa on käynyt ilmi, kansainvälinen adoptio kehittyy ja muuttuu sitä mukaa kuin maailmanpoliittinen tilannekin. Kiina on hyvä esimerkki siitä, miten adoptiolasten saatavuus ja määrä ovat kulkeneet erilaisten poliittisten tapahtumien tai maan sisäisten perheidensäätelylakien mukana. Vaikka kansainvälinen adoptio jää monien näkyvämpien muuttoliikesuuntaus-

ten varjoon, on se osa maailmalla tapahtuvaa globalisoituvaa muuttoliikettä. Ja kuten Tesler hyvin tiivistää asian: "It can't be forgotten that international adoption is an immigration story." (Tesler 2011, 36) Tämän tarinan pääosassa ovat kuitenkin lapset, joten on mieltävä tarkkaan, mikä todella ajaa lapsen etua.

Lähteet

- Chambers, Lori (2016). *International Adoption, A Legal History of Adoption in Ontario, 1921–201*. University of Toronto Press.
- Chao, Jessica K (2012). *Transnational adoption in China and flexible citizenship: China's one-child policy, transnational adoption and the rise of flexible kinship systems*. Lap Lambert Academic Publishing.
- Kay Ann, Johnson (2004). *Wanting a daughter, needing a son: abandonment, adoption and orphanage care in China*. St.Paul (MN): Yeong & Yeong co.
- Parviainen, Heikki (2003). *Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000*. Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos.
- Koskinen, Maarit, Sarkkinen, Sari-Maaria ja Marjaana, Svala (toim.) (2014). *Kansainvälinen adoptio Suomessa – Tutkimusnäkökulmia adoptioon*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lovelock, Kristen (2000): International Migration Review. *Intercountry Adoption as a Migratory Practice: A Comparative Analysis of Intercountry Adoption and Immigration*, 34 (3), 90794.
- Ruohio, Heidi (2016). *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut: perheeseen ja kansaan kuulumisen*. Opinnäytetyö. Turku: Turun Yliopisto.
- Tesler, Richard, Tuan, Mia ja Lee Shiao Jiannbin (2011). Contexts. *The Many Faces Of International Adoption*, 10 (4), 3439.
- Weil, Richard H (1948). The International Migration Review. *International Adoptions: The Quiet Migration*, 18 (2), 276293.

Henrik Lenkkeri

VTK, poliittisen historian pääaineopiskelija, Turun yliopisto
hhlenk@utu.fi

Rajoja ylittämässä – pakolaisten asema osana Venäjän imperiumin romahtamista ensimmäisen maailmansodan jälkeen

Avainsanat: Venäjä, kansallisvaltiot, valtion luomistyö, siirtolaisuus, ensimmäinen maailmansota, vallankumous

Tämä artikkeli pohjautuu esseeseen, jonka kirjoitin osana Turun yliopiston poliittisen historian kurssia Muuttoliikkeet, historia ja politiikka.

Ihmisten liikkuvuus ei ole historiallisena ilmiönä mitenkään tuore ilmiö, mutta sen ilmenemisen muodot ovat kehittyneet nopeasti viimeisen vuosisadan aikana. Ne yhä etenevissä määrin koskettavat suurempia ihmisryhmiä ja usein muuttoliikkeiden taustalla ei ole vapaaehtoisuus, vaan jokin pakottava tarve, esimerkiksi turvallisuuden tai perusoikeuksien turvaaminen. Tämä on johtanut pakolaisuuden muodostumiseen, joka käsitteenä sai virallisen aseman vasta 1950-luvun puolella. Pakolaisuusilmiöllä on siis historiallinen konteksti, jonka raamit määriteltiin myöhemmin erilaisten käytäntöjen ja sopimusten kautta.

Pakolaisuus ei syntynyt tyhjiössä, vaan sen syntymiseen vaikuttivat useat historialliset kehitykset, joista merkittävimmät ajoittuvat 1800-luvulle, huipentuen 1900-luvun alkupuolen kansallismielisyyden kärjistymiseen ensimmäisen maailmansodan muodossa. Pakolaisuusilmiön taustalla on siten kansallismielisyys, joka kehittyi modernien kansallisvaltioiden luomistyössä 1800-luvun puolella, jolloin käsitykset kansalaisuudesta alkoivat hiljalleen kehittyä ja vakiintua huomattavasti. Tämä kehitys johti väistämättä "muiden"

ryhmien rajaamiseen valtion kansallisen yhteisön ulkopuolelle. Lisäksi huomioimalla ajallisen kontekstin, eritoten 1800-luvun loppupuolella voimistuneen antisemitismin ja rotuopin, on ymmärrettävissä, miksi eri ihmisten lokerointi ilmiönä kiihtyi entisestään. Uusien kansallisvaltioiden tiukentunut rajojen valvonta ja kiihkeä nationalismi kärjistikin keskinäisiä suhteita, joka huipentui vuonna 1914 puhjennun ensimmäisen maailmansodan väkivallassa. Sodan piti olla lyhyt ja armeijoiden välillä käyty, mutta lopputulos oli päinvastainen; siitä tuli totaalista, mikä merkitsi siviiliväestön laajamittaista pakoa väkivaltaisuuden alta. Tämä synnytti historiallisesti tunnetun ensimmäisen suuren pakolaisliikkeen Euroopassa, jolloin siirtyneitä oli yhteensä useita miljoonia.

Sodan loppuminen hiljensi aseet armeijoiden välillä, mutta väkivalta ja epävakaus säilyivät. Kotimaistaan paenneet ihmiset tuli sijoittaa uudestaan takaisin lähtömaihinsa, mutta monissa tapauksissa oma kotimaa ei enää välttämättä ollut sellaisenaan olemassa. Erityisesti sodan hävinneissä valtakunnissa tapahtui suuria yhteiskunnallisia muutoksia, joiden seurauksena esimerkiksi Itäval-

ta-Unkarin tai Ottomaanien valtakunta romahtivat täysin. Tätä seurasi epävakaa ajanjakso, jonka aikana valtakuntien raunioiden tilalle rakennettiin kansallisvaltioita, jotka pyrkivät kansallisen turvallisuuden nimissä homogeneisyyteen, pakottaen "ei-toivotut" ihmiset ulos yhteiskunnasta.

Tässä esseessä tarkastelen tätä ilmiötä, eritoten miten pakolaiset olivat osa uusien kansallisvaltioiden luomistyötä ensimmäisen maailmansodan jälkiselvittelyissä ja sitä, millainen kohtalo heillä oli näissä olosuhteissa. Tarkastelen ilmiötä keisarillisien Venäjän ja sen tilalle syntyneen sosialistisen Neuvosto-Venäjän esimerkin kautta, keskittyen aluksi uuden hallinnon syntymisen ympärillä tapahtuneisiin kehityksiin, jotka johtivat laajamittaisen pakolaisliikkeen syntymiseen. Tämän jälkeen tarkastelen, mitä sosiaalisia ja poliittisia haasteita venäläispakolaiset kohtasivat siirtymisen myötä ja käsitelen heidän kohtaloitaan yhteiskunnallisen muutoksen edessä.

Historian tutkimuksen kokonaisuutta huomioidessa pakolaiset ovat saaneet huomattavasti vähemmän huomiota, kuin he ansaitsivat. Pakolaisuutta laajamittaisesti tutkineet ovat todenneet ilmiön kuvastavan tilaa, jossa pakolaisia käsitellään vain osana suurempia kehityskulkuja joukkona kasvotomia kulkureita, joilla ei olisi varsinaista sijaa dynaamisina toimijoina historiallisissa muutoksissa. Erityisesti Venäjän tapauksessa suuret kansalliset kertomukset jättävät helposti vähemmistöjen kokemukset varjoon. Myös itärintaman tilannetta on verrattu usein läntisen rintaman passiiviseen juoksuhautasotaan, vaikka tilanne siellä poikkesi lännestä suuresti ihmisten runsaiden muuttoliikkeiden vuoksi. Esimerkiksi ihmisten laajamittainen muutto oli merkittävä tekijä Venäjän vallankumouksien taustalla, mutta tätä ei usein korosteta. Pakolaisilmiötä laajasti tutkinut Peter Gatrell argumentoi, miten monissa historiallisissa kehityskuluissa pakolaisille ei anneta mahdollisuuksia tulla kuulluiksi, vaikka heillä olisi merkittävä rooli tapahtumien kulussa. Hyödynnän hänen kirjallisuuttaan tässä esseessä, jotta saan uutta perspektiiviä ihmisten muuttoliikkeisiin.

Aloitan ensimmäisessä kappaleessa tarkastelemalla, miten Venäjän suuret muuttoliikkeet syntyivät sodan aikana, johdatellen kohti vuoden 1917 tapahtumia, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan näiden muutajien asemaa osana vallankumouksellista aikaa. Sen jälkeen erittelen, millainen kohtalo eri ryhmillä oli vallankumousten jälkiselvittelyssä, osana uuden kansallisvaltion luomistyötä. Johtopäätöksissä vastaan kysymykseen, mikä merkitys ja kohtalo Venäjän

pakolaisilla oli uuden valtakunnan muodostumisessa.

Muuttoliikkeet itärintamalla

Vaikka keisarillinen Venäjä liittyessään ensimmäiseen maailmansotaan näytti pärjäämisen merkkejä, nopeasti kävi ilmi, että sen taantunut yhteiskunnallinen tila ei ollut valmis pitkittyneen sodan tuomiin rasituksiin. Venäjän armeijan hyökkäysvoima oli kohtalain, koska apujoukkojen koordinointi sekä kehnot huoltoyhteydet vaikeuttivat tehokkaan sodankäynnin harjoittamista. Tätä pahensi entisestään puute pätevistä upseereista, jotka olisivat koordinoineet operaatioita. Lisäksi runsaat tappiot taisteluissa ja raskaat sotilasmenetykset synnyttivät tyytymättömyyttä keskusvaltaa kohtaan. Äärimmillen venytetty armeijan sietokyky alkoi olla koetuksella. Nämä osasyöt johtivat ajan myötä suureen sosiaaliseen katastrofiin, jonka Venäjä joutui kokemaan jo ensimmäisen maailmansodan aikana, ja tilanne vain kärjistyi entisestään sodan jälkiselvittelyssä. Venäjän valtakunta ei kuitenkaan ollut ainoa maa, joka joutui vaikeaan tilanteeseen muuttoliikkeiden käynnistyessä. Sodan takia ympäri Eurooppaa tapahtui ihmisväestöjen siirtoja, joista monet saivat väkivaltaisen käänteen uusien kansallisvaltioiden luomistyön ohella. Venäjän tilanne tarjoaa siten vain yhden perspektiivin kokonaisuuteen, joka on laajamittainen.

Ensimmäisen maailmansodan syttyessä Saksan keisarikunnan tehokkuus ja nopea eteneminen yllätti venäläiset joukot, jotka joutuivat nopeasti jo vuoden 1914 syksyn aikana perääntymään laajalla Preussin ja Baltian maiden läpi kulkevalla rintamalla. Tämä asetti samalla lähialueilla eläneen siviiliväestön vaikeaan tilanteeseen, jossa joko tuli jäädä vihollisen miehityksen alaiseksi tai paeta itään päin. Lisäksi vihollisen terrori ja pakkovärväykset armeijaan tai työläisiksi olivat riittäviä peloteita, jotka saivat monet jättämään omaisuutensa taakseen. Tämän perusteella on uskotavaa, että sodan väkivaltaisuus ja epävakaus olivat jo yksinään merkittävä tekijä ihmisten kasvaneen muuttoliikehännän taustalla ensimmäisen maailmansodan aikana.

Sodan lisäksi muuttoliikkeiden taustalla oli muita syitä, jotka olivat lähtöisin Venäjän omasta politiikasta. Venäjän puolustus ei näyttänyt kestävänsä saksalaisten hyökkäyksiä, ja vuoteen 1915 mennessä eturintama oli liikkunut miltei 300 mailia itään, jonka aikana Saksa onnistui valtaamaan Puolan ja alueita Baltian maista. Valtaukset Itä-Euroopan maissa merkitsivät, että nyt monet

latvialaiset, ukrainalaiset, liettualaiset, puolalaiset, juutalaiset ja venäläiset siviilit joutuivat viimeistään tekemään päätöksen kotaloistaan. Kaoottisessa tilanteessa tarvittiin hallinnan otetta ja Venäjän armeijan johto sai keisarilta laajat oikeudet hallita itärintaman välittömässä läheisyydessä olevien alueiden olosuhteita. Armeijan viranomaiset pystyivät nyt pakottamaan paikallisia siviilejä pakenemaan kodeistaan, jotka poltettaisiin, ettei lähestyvällä vihollisella olisi näitä käytettävissään. Tätä taktiikkaa kutsuttiin poltetun maan taktiikaksi ja venäläiset hyödynsivät sitä runsaasti vetäytyessään kohti itää. Samasta syystä myös tuhannet ihmiset joutuivat jättämään kotinsa ja pakenemaan. Lisäksi armeijan kasvavat tappiot saivat sen johdon määrittelemään syntipukkeja tappioille, jotta huomio saataisiin käännettyä pois Venäjän armeijan heikkouksista.

Nimenomaan Venäjän armeijan ja itärintaman paikallisten siviilien välinen suhde oli keskeinen dynaaminen tekijä alueella tapahtuneissa muuttoliikkeissä. Asiaan perehtynyt tutkija Joshua A. Sanborn on eritellyt tämän johtuvan kahdesta piirteestä, jotka kumpuavat sosiaalisista syistä. Eturintaman läheisyydessä alueella vallitsi selkeä sosiaalinen kahtiajako siviilien ja sotilaiden välillä, joista jälkimmäiselle oli sodan aikana kehittyneet vahva näkemys etnisistä ryhmistä paikallisten olosuhteiden perusyksikkönä. Itärintama sijaitsi geopolittisesti epävakaa-alueella Baltian maista Balkanille asti. Alueen sisälle mahtui runsaasti erilaisia kansallisuksia, joiden välille oli sodan aikana syntynyt kitkaa. Näiden raja-alueiden etnisten sekoitusten takia imperialistisen Venäjän sotilaat näkivät sisäisiä vihollisia paikallisessa siviiliväestössä. Tämä lisäsi jännitteitä paikallisväestöä kohtaan ja venäläissotilaat usein epäilivät siviilien aikeita, usein rasistisin perustein. Tästä syystä erityisesti paikalliset juutalais- ja puolalaisväestöt joutuivat venäläissotilaiden vainojen uhreiksi ja heidän uskollisuuttaan Venäjää kohtaan epäiltiin jatkuvasti. Yhdistettynä korostuneeseen antisemitismiin ja rasismiin, väestönsiirrot aiheuttivat valtioidensisäisiä ”puhdistuksia”, joissa sotilaat synnyttivät siviileistä pakolaisia hyvin lyhyillä varoitusaajoilla. Näin muuttoliikkeiden ohella suuren mittakaavan pidätykset ja karkotukset kehittyivät osana itärintaman sodankäyntiä, lisäten entisestään alueiden epävakautta ja tyytymättömyyttä esivaltaa kohtaan. Kokonaisuudessaan on arvioitu, että Venäjän imperiumin rajoilla oli liikkeellä yli seitsemän miljoonaa ihmistä sodan loppuun mennessä, pakenemassa eri maiden armeijoita, mukaan lukien Venäjän omia sotilaita.

Kohtalokas vuosi 1917

Ensimmäisen maailmansodan loppupuolella sodankäynti sai uusia muotoja, joissa keskiössä ei enää ollut ainoastaan armeijoiden väliset taistelut, vaan myös paikallisten puoliosotilaallisten ryhmittymien esiinnouso ja terrori siviiliväestöä kohtaan. Näiden järjestöjen toiminta yhdistettynä vallankumouksellisten- tai vastavallankumouksellisten aatteiden kanssa synnytti erityisesti keski- ja itäiseen Eurooppaan väkivaltaisen kehityskulun, joka johti suuriin väestönsiirtoihin ja uusien valtioiden luomiseen. Myös Venäjän monikansallisessa imperiumissa tämä kehityskulku johti laajamittaiseen epävakauteen ja sitä kautta pakolaisten määrän kasvuun. Tämä ilmiö tehostui entisestään, kun uudet kansallisvaltiot sitoutuivat homogeneisen kansakunnan tavoitteluun, vaikka vähemmistöt kattoivat kolmanneksen Euroopan ”uusien” valtioiden väestöstä.

Vuoteen 1916 mennessä monille oli tullut viimeistään selväksi, että pakolaisten kaoottinen liikehdintä Venäjän reuna-alueilla alleviivasi tsaarivallan epäpätevyyden, ja pelot pakolaisuuden lisääntymisen seurauksista yleiselle järjestykselle ja terveydenhuollolle saivat monet vastustamaan byrokraattisen koneiston menetelmiä. Vaikuttaa siltä, että Venäjän sotamenestyksen heikentyessä ja siviilien ahdingon lisääntyessä tarve vallanvaihdolle kasvoi. Asiaa edesautettiin poliitisoimalla muun muassa pakolaiskysymys, ikään kuin tapana haastaa tsarivaltio muutoksen tarpeessa. Pakolaisten muuttoliikkeet ja uudelleensijoittelu olivat todella venyttäneet Venäjän resurssit äärimmilleen sodan aikana, mistä oli seurannut erityisesti raja-alueiden kansalaisille nälänhätää ja muiden perustarpeiden puutetta. Erityisesti julkiset organisaatiot, aktivistit, paikalliset liberaalit poliitikot sekä muut Venäjän vallitsevan hallinnon vastustajat hyödynsivät tätä pakolaisten ja siviilien ahdingkoa heidän poliittisiin tarkoituksiinsa.

Venäjän tsaarin johtama byrokraattinen koneisto ei siten kyennyt sodan vaikeuksien kasaantuessa enää hallitsemaan laajaa monikansallista imperiumia tehokkaasti. Yhteiskuntajärjestystä ravistellut sosiaalinen epäjärjestys muutti käsitteitä kansallisuudesta valtiossa. Sodan keho hoitamisen synnytti vaihtoehtoisia kuvia Venäjän tulevaisuudesta, jossa asiat voitiin hoitaa erillään suuryritysten ja byrokraattisen hallinnon yhteydestä. Erityisesti taloudellisella alalla julkiset organisaatiot julistautuivat pysyttelevän erillään tsaarivallan epämääräisyydestä, pyrkien itse luomaan parempaa huomista. Tällä tavalla sota synnytti kilpailevia käsityksiä ta-

louspolitiikasta, talouden järjestelemisestä sekä kysymyksiä auktoriteeteistä ja etnisyydestä. Näitä aatteita ryhdyttiin lunastamaan vuonna 1917 Venäjän suurten vallankumousten yhteydessä, jossa pieni iskuryhmä onnistui kaappaamaan vallan kaaoksen keskellä, joka syntyi tsaarivallan syrjäyttämisen yhteydessä.

Pakolaiset keskellä vallankumousta

Ensimmäisen maailmansodan aikana tapahtunut joukkoväkivallan normalisoituminen ja väestöjen välisten sosiaalisten suhteiden ohentuminen muuttoliikkeiden myötä olivat saavuttaneet pisteen, joka kulminoitui Venäjän sisällissodassa marraskuussa vuonna 1917. Voimakas kansallismielisyys ja sotaa edeltäneet väestöjen väliset kriisit purkautuivat nopeasti Venäjän vetäytyttyä sodasta ja monikansallisena valtiona kehitys ajautui nopeasti väkivaltaiselle tielle. Jo sodan aikana kärsinyt siviiliväestö joutui koettelemukselle, kun erilaiset puolisolitaalliset ryhmät taistelivat valta-asemasta keisarivallan päätyttyä Venäjän vallankumousten seurauksena vuonna 1917.

Bolševikkien ja valkoisten joukkojen väliset taistelut tulivat kestävämmän useamman vuoden, mikä enteili pahentuvaa muuttoliikennettä monikansallisissa imperiumissa. On arvioitu, että vuodesta 1918 lähtien vuoteen 1921 asti Venäjän ja sitä seuranneen Neuvosto-Venäjän maaperällä lähes 10 miljoonaa ihmistä joutui verisen sisällissodan uhriksi, joko menehtymällä tai joutumalla jälleen pakenemaan kotiseuduiltaan. Kynnys väkivallalle laski, kun sitä hallinnut keisarivalta oli syrjäytetty ja tilalle tulleet puolisolitaalliset ryhmät saivat asettaa omat sääntönsä sodankäynnille. Kaikkialla läsnä oleva väkivallan harjoittaminen osaltaan johti siviilien ja armeijan välisten erojen hälvennymiseen, jolloin monet eri väestöt joutuivat veristen yhteenottojen koettelemiksi. Tämä puolestaan lisäsi alueiden epävakautta ja kiihdytti pakolaisten muuttoliikkeiden syntymistä.

Tämän kuohunnan seurauksena liikkeelle ajettua väestöä alkoi saapua yhä enemmän Venäjältä irronneisiin ja itsenäistyneisiin reunavaltioihin, erityisesti painottuen Baltian maihin sekä Puolaan. Ihmisten liikehdintä kosketti myös Suomea, vaikka maa oli ollut syrjässä koko ensimmäisen maailmansodan tapahtumista ja pakolaisliikkeistä. Suomeen saapui jo vuonna 1917 huomattava määrä Venäjän pakolaisia, joihin kuului muun muassa venäläisiä, venäläistyneitä sekä heimopakolaisiksi kutsuttuja inkeriläisiä ja itäkarjalaisia. Vaikka autonomian ajoilta

monella Venäjän pakolaisella oli jonkinlaisia vanhoja siteitä Suomeen, myös Suomen rajamailla esiintyi suurta huolta levottomuudesta. Tämä nousi suureksi huolenaiheeksi viimeistään vuoden 1918 sisällissodan aikana, jolloin laajamittainen punaisten terrori käynnisti usean tuhannen pakolaisen muuttoliikkeen Suomessa. Suomessa niin ikään toistui Venäjän kokemukset, kun sen rajan tuntumissa ihmisten muuttoliikkeet aiheuttivat epävakautta ja pelkoa sodasta. Suomi kuitenkin onnistui hoitamaan pakolaiskysymyksensä, jolloin valtio myös pysyi yhtenäisenä levottomuuksista huolimatta.

Maailmansodan syrjäyttäneiden pakolaisten laajat muuttoliikkeet olivat yksi vaikuttavista tekijöistä Venäjän vallankumouksissa, koska niiden kautta syntyneet siirtymät paljastivat laajemmat viat Venäjän valtiossa sekä sen tavassa käsitellä sen lähialueita ja niiden kansalaisia. Kuitenkin merkittävimmät vaikutukset eivät koskeneet heitä suoraan, vaan he jäivät osittain sivuun seuraamaan suurempia kehityskulkuja Vladimir Leninin johtamien bolševikkien täydyttyä Venäjän valtiopolitiikan tyhjiön lupauksilla leivästä, maasta ja rauhasta epävakana aikana. Pakolaisten hajanaisuuden sekä järjestäytymättömyyden vuoksi he jäivät pois poliittisen murroksen narratiivin päänäyttämöltä. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että pakolaiset väistyivät asialistalta uuden hallinnon pyrkiessä vakiinnuttamaan asemaansa. Väkivaltaisen ulottuvuuden omanneet muuttoliikkeet sodan aikana olivat laatineet pohjatyön Venäjän vallankumousten jälkeiselle sisällissodalle, joka syttyi bolševikkeja ja valkoisiksi nimettyjen vastavallankumouksellisten noustessa vastarintaan. Näin ollen pakolaisten muuttoliikkeet vaikuttivat suurempaan tapahtumakulkuun, joka myöhemmin huipentui uuden valtion luomistyöhön, kun sisällissota Venäjällä päättyi bolševikkien voittoon ja uuden Neuvosto-Venäjän luomiseen.

Johtopäätökset

Kun ensimmäinen maailmansota päättyi, aseet eivät hiljentyneet kaikilla rintamilla. Keski- ja Itä-Euroopan alueilla monenlaiset kriisit, esimerkiksi vallankumoukset, uusien valtioiden radikaalit perustamiset, sisällissodat ja muut väkivaltaiset yhteenotot sotilaiden, veteraanien, siviilien ja puolisolitaallisten ryhmittymien suorittamina, olivat yleisiä ilmiöitä sotaa seuraavina vuosina. Kun lännessä valtiot säilyttivät sotaa edeltäneen yhteiskunnallisen muotonsa, itäisessä Euroopassa monet valtiot ja yhteydet hajotettiin ja muotoiltiin uudelleen. Tässä artikkelissa tar-

kasteltiin tätä ilmiötä keisarillisen Venäjän perspektiivistä. Näkökulma kuitenkin keskittyi sodan heikkoihin osapuoliin, eli siviileihin sekä heidän asemaansa osana uuden valtion luomistyötä sodan jälkeisinä vuosina.

Argumentoin, että Venäjän imperiumin romahtaminen ja uuden Neuvosto-Venäjän luominen ensimmäisen maailmansodan jälkeen ei johtunut pääasiallisesti poliittisista syistä, vaan taustalla oli sen lisäksi suuri sosiaalinen ongelma, jonka vaikutus imperiumin romahtamisessa oli merkittävä. Sodan aikana Venäjän tappioiden lisääntyessä tsaarivalta tahtoi ylläpitää asemaansa, jolloin se suuntasi valtion resursseja entisestään sotaponnisteluihin eikä niinkään sosiaalihuoltoon, esimerkiksi pakolaisavustusorganisaatioiden rahoitukseen. Lisäksi hallinnan puute tappiolisissa sotatilanteissa pakotti vallan lisäämiseen sotilashenkilöille, jotta he voisivat hallita eturintaman lähialueiden väestöä mielivaltaisesti. Ongelmaksi kuitenkin muodotui eturintaman alueen monikansallisuus. Sorto ja väkivaltaiset yhteenotot olivat väistämättömiä, kuten myös niistä syntyneet muuttoliikkeet. Näiden pakolaisten ahdingkoa ja sodankäynnin heikkoutta kritisoineet toimijat muodostivat itse vaihtoehtoisia lähestymistapoja, jotka huipentuivat Venäjän irtauduttua sodasta vuonna 1917.

Tarve uudelle hallinnolle oli välttämätön, koska tsaarin hallitsema byrokraattinen koneisto ei ollut kyennyt hoitamaan valtion reuna-alueita rasittanutta pakolaisongelmaa, eikä sitä auttaneet lukuisat epäonnistumiset itärintamalla. Julkiset protestit ruokapulasta ja hyödykepuutteesta, oppositio hallinnon sisällä ja sen ulkopuolella ja armeijan tuen puute viimeistään kuluttivat loppuun kaikki edellytykset tsaarivallan ylläpitämiselle. Vastareaktion tapahtunut helmikuun vallankumous vuonna 1917 synnytti tyhjiön Venäjän hallintoon, jota tavoittelivat useat erilaiset poliittiset ryhmittymät. Syntyneessä tilanteessa uuden valtion luominen vaati ratkaisuja vallinneisiin ongelmiin, jotta uusi valta voitiin vakiinnuttaa. Pakolaiset nousivat näin taas keskiöön, koska heidän ongelmiansa ratkaiseminen ja uudelleensijoittaminen olivat olennaisia asioita, jotka tuli ratkaista. Venäjän tyhjiöön perustettu väliaikainen hallitus tavoitteli uutta sosiaalipolitiikkaa ja avustustyötä, mutta aloitteet kaatuivat epävakaassa taloudellisessa ja poliittisessä tilanteessa. Parlamentaarisen kannatuksen laskiessa uudet vaihtoehtoiset ryhmät saivat kannatusta, joista Vladimir Leninin johtamat bolsevikit onnistuivat määrätietoisuudellaan kaappaamaan vallan itselleen. Uusi valta ei vakiintunut kuitenkaan suoraan, vaan se onnistuisi vain opposition

kukistamisella, joka tapahtui Venäjän verisen sisällissodan myötä.

Syttynyt sisällissota oli merkittävimpiä hetkiä Neuvosto-Venäjän muodostumisessa, koska se oli ratkaisevin tapahtuma uuden hallinnon vakiinnuttaessa asemaansa. Pakolaiset eivät olleet ensisijaisia toimijoita konfliktissa, mutta heillä oli oma roolinsa tapahtumienkulussa. Ihmisten laajat muuttoliikkeet olivat jo sekoittaneet ennestään väestönkoostumukset itärintaman lähistöllä ja ihmisten liikkuvuus syvemmälle Venäjän rajojen sisälle oli aiheuttanut paikallisille alueille jännitteitä eri etnisten ryhmien välille, joka laski kynnystä väkivallalle. Sodan radikalisoimat ihmiset asettuivat helpommin vastarintaan sortoa vastaan ja edellytykset sisällissodalle olivat näin olleet olemassa jo vuosia ennen varsinaisia vallankumouksia Venäjällä.

Merkittävät prosessit, kuten sota, vallankumoukset ja valtionrakentaminen saavat uusia merkityksiä, kun niitä tarkastelee ihmisten muuttoliikkeiden kautta. Pakolaiset ovat usein olleet keskeisessä asemassa näissä ilmiöissä. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen monissa tapauksissa uudet valtiot syntyivät väestönsiirtojen kautta, jossa sodankäynti on ollut puolestaan osatekijänä. Venäjän tilannetta tarkastelemalla huomaa, miten tavalliset ihmiset joutuivat paetessaan osaksi suurempaa kehityskulkua, joka ei lopettanut heidän kokemaa kärsimystä. Ensin heistä tehtiin valtion kontrollin kohde, sitten heitä karkotettiin tai siirrettiin, koska heidän ei katsottu kuuluvan uuden etnisen kansallisvaltion kansalaisiksi tai he muuten olivat vastoin vallankumouksellista hanketta. Väestöjen siirrot eivät usein tarjonneet ratkaisuja, vaan lähinnä kiihdyttivät meneillään olevia alueellisia konflikteja ja taloudellisia ongelmia, jotka osaltaan johtivat vallankumoukseen ja uuden Neuvosto-Venäjän luomiseen monien prosessien kautta 1920-luvun alkupuolella.

Venäjän vallankumoukset olivat viimeinen piste suurelle venäläisten pakolaisvirralle, joka käynnistyi uuden valtion syntyessä vuosien 1918 ja 1921 aikana. Pakolaisten kohtalot vaihtelivat suuresti riippuen poliittisesta taustasta tai varallisuudesta, mutta yhteistä kehitykselle oli tarve uudenlaiselle pakolaismäärien hallinnoimiselle. Kansainväliset instituutiot ottivat oppia Venäjän suurista muuttoliikkeistä ja 1920-luvulla Kansainliitto ja sen pakolaistoimisto päättivät Geneven konferenssissa pakolaisstatuksen esiateesta. Lopputuloksena syntyi niin sanottu Nansen-passi, joka selkeytti monin tavoin emigranttien asemaa. Tämä oli ensimmäinen ratkaiseva askel kohti pakolaisstatuksen

ja heidän asioitaan hoitavien kansainvälisten elinten luomisessa, joka jatkui kehittyen asteittain läpi 1900-luvun loppupuolen. Tavoitteena oli alusta alkaen, ettei Venäjän imperiumin hajoamisen jälkeistä vastaavaa muuttoliikekriisiä enää syntyisi, joka horjuttaisi valtioiden yhteiskunnallista tasapainoa.

Lähteet

- Böhler, Jochen (2015). Enduring Violence: The Postwar Struggles in East-Central Europe, 1917-21. *Journal of contemporary history*, 50(1), 58–77.
- Frame, Murray (2013). *State Expansion and the Criminal Investigation Militia During the Russian Civil War: State Expansion During the Russian Civil War*. History (London), 98(331), 406–427.
- Gatrell, Peter (2005). *A Whole Empire Walking. Refugees in Russia During World War I*. 1. edition. Bloomington: Indiana University Press.
- Gatrell, Peter (2013). *The Making of the Modern Refugee*. Oxford: Oxford University Press.
- Gatrell, Peter (2014). *Russia's First World War: a Social and Economic History*. Oxfordshire, England: Routledge.
- Gatrell, Peter (2015). Tsarist Russia at War: The View from Above, 1914–February 1917. *The Journal of modern history*, 87(3), 668–700.
- Gatrell, Peter (2017). War, refugeedom, revolution: understanding Russia's refugee crisis, 1914-1918. *Cahiers du monde russe*, 58(1/2), 123–146.
- Gatrell, Peter (2017). *Refugee history and refugees in Russia during and after the First World War*. Vestnik of Saint Petersburg University, 497–521.
- Gerwarth, Robert (2008). The Central European Counter-Revolution: Paramilitary Violence in Germany, Austria and Hungary after the Great War. *Past & present*, 200(200), 175–209.
- Marfleet, Philip (2007). Refugees and History: Why We Must Address the Past. *Refugee survey quarterly*, 26(3), 136–148.
- Nevalainen, Pekka (1999). *Viskoi kuin Luoja kerjäläistä. Venäjän pakolaiset Suomessa 1917–1939*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sanborn, Joshua (2005). *Unsettling the Empire: Violent Migrations and Social Disaster in Russia During World War I*. The Journal of modern history, 77(2), 290–324.
- Segesser, Daniel Marc (2008). The Punishment of War Crimes Committed Against Prisoners of War, Deportees and Refugees During and after the First World War. *Immigrants & Minorities*, 26 (1-2), 134–156.

Eero Sorila

Island Lake

Kanadansuomalainen metsäkylä on nyt saatavana kirjakaupoista

Island Lake on tavallisesta poikkeava tarina suomalaisesta siirtolaisuushistoriasta. Pienen sahalaitoksen viereen Kanadaan alkoi 1950-luvulla muuttamaan väkeä ympäri Suomen ja näin sai alkunsa toistasataa henkeä käsittävä suomalainen metsäkylä, jossa ei osattu englantia. Mutta suomalaiset siirtolaiset osasivat sitäkin paremmin työn teon taidon. Metsää kaatui rytisten ja sirkkelinterän laulu kertoi uudisasukkaiden elatuksen hankkimisesta.

Alkeellisissa oloissa kehittyi lähes utopian kaltainen yhteiskunta, kuin suuri perhe. Kyläläiset auttoivat pyyteettömästi toisiaan. Sahan omistaja antoi kaikille perheille rakennustarpeet kodin ja saunan rakentamista varten. Syksyllä miehet saivat metsästysloman. Hirvenlihaa riitti koko kylän asukkaille ankan talven yli. Naisväki valmisti lihasta monipuolista ruokaa. Suuret hirvipihvit olivat kuin mannaa metsäkylässä, jossa siirtolaiselämä alkoi öljylampun ja puuhellan turvin.

Kirjassa on Suomen kartta, johon on merkitty mistä päin Suomea Island Laken asukkaat olivat lähtöisin. Kirjan takasivulla heistä on myös nimilista. Kirjailija Eero Sorila oli töissä tässä metsäkylässä.

Atrain & Nord. ISBN: 978-952-315-612-8

Outi Arvola

Kasvatustieteiden tohtori, Turun yliopisto
Lehtori, Turun AMK
outi.arvola@turkuamk.fi

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuus ja oppiminen mahdollistuvat leikissä

Avainsanat: monikulttuurinen varhaiskasvatus, eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi, inklusio, osallisuus, oppiminen, leikki

Muokattu Lectio praecursoriasta kasvatustieteen väitöskirjaan Varhaiskasvatus eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuuden ja oppimisen mahdollistajana 23.6.2021.

Monikulttuurinen varhaiskasvatus

Suomessa varhaiskasvatus määrittyy Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti alle kouluikäisen lapsen elämänpäivissä tapahtuvaksi, vuorovaikutukseen perustuvaksi kasvatustoiminnaksi, jonka tavoitteena on luoda lapsen oppimista mahdollistava terveellinen ja turvallinen ympäristö. Varhaiskasvatus on keskeistä lapsen kehittymisen ja oppimisen kannalta ja sen voidaan ajatella muodostavan pohjan lapsen kaikelle myöhemmälle kehitymiselle.

Varhaiskasvatuksesta on väitöskirjani tekovuosina tullut yhä selkeämmin osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Lasten varhaiskasvatuksen suunnittelu, ohjaus ja valvonta ovat siirtyneet opetus- ja kulttuuriministeriön toimialaan. Varhaiskasvatustilain (580/2015) astui voimaan syksyllä 2018. Tämän jälkeen voimaan ovat astuneet myös valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, jotka luovat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttamisen paikallisten ja lapsikohtaisten suunnitelmien ehdot.

Tutkimukseni keskiössä on ollut erityisesti monikulttuurinen varhaiskasvatus; tällä hetkellä voimme puhua myös kieli-, kulttuuri- ja

katsomustietoisesta kasvatuksesta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan kielten, kulttuurien ja katsomusten olevan osa varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Monikulttuurisen kasvatuksen lähtökohtana on toteuttaa laadukasta opetusta ja kasvatusta kulttuurisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa, ja sen nähdään olevan moninaisista kulttuuritaustoista tulevien lasten yhteistä onnistumista tukevaa kasvatusta ja opetusta.

Erikielisten lasten määrä varhaiskasvatuksessa on lisääntynyt ja määrän arvioidaan lisääntyvän edelleen. Lapsia, joiden toinen tai molemmat huoltajat ovat muuta kuin suomalaista syntyperää, oli Suomessa vuonna 2016, aloittaessani väitöstutkimustani, yhteensä 11 prosenttia varhaiskasvatusikäisten lasten kokonaisuudesta. Määrä vaihtelee alueittain. Olen päättänyt käyttämään termiä eri kieli- ja kulttuuritaustainen lapsi kuvaamaan edellä määriteltäviä, varhaiskasvatusikäisiä lapsia, joiden kotitausta on muu kuin yksinomaan kantasuomalainen tausta. Tiedostan kuitenkin, että nämä lapset ja perheet ovat hyvin heterogeeninen kohderyhmä.

Alle kouluikäisistä eri kieli- ja kulttuuritaustaisista lapsista on kuitenkin kansallisesti vielä melko vähän tietoa, vaikka aiempia tutkimus- ja kehittämisprojekteja onkin

Väitöskirjani kansikuvassa on tyttäreni Anni Arvolan piirros, joka kuvaa kotileikkikihetkeä. Jokainen meistä on leikkinyt joskus lapsena kotileikkiä tai nähnyt lasten leikkivän kotia. Tiedättehän, ne pienet muovikupit, joista voi leikkiä juovansa jotain?

Anni on piirtänyt pöydälle teepannun kahvin sijaan, vaikka Suomessa ollaankin. Anni tietää, etteivät kaikki tykkää juoda kotileikissä kahvia, mutta tee kyllä useimmille käy. Joku lapsista voisi kattaa teepannun ja kupit myös lattialle, mutta tähän kuvaan tuli pöytä mukaan. Anni kertoi piirtäneensä kotileikin, jossa on vielä tilaa uusille leikkijöille. Kuten näette, ovi aukeaa avaimilla sisältäpäin, jotta sisään pääsee.

toteutettu. Monikulttuurisen kasvatuksen ja opetuksen tutkimus ja täydennyskoulutus ovat viime vuosina lisääntyneet merkittävästi. Suomessa on aina 2000-luvun alusta asti kehitetty monikulttuurisuuteen liittyviä kasvatusta ja opetuskäytäntöjä. Aiemmissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa keskeisinä tuloksina näyttäytyivät kasvattajien täydennyskoulutus ja jatkuva ammatillinen kehittyminen. Kieli- ja kulttuuritietoisten käytäntöjen kehittäminen on todettu koko henkilöstön asiaksi. Työskentelyn on todettu vaativan resursseja ja aikaa. Aiemmissa tutkimustuloksissa lasten vuorovaikutussuhteet ja esim. leikki ovat näyttäytyneet keskeisinä osallisuutta tukevinä tekijöinä. Tutkimushankkeiden tuloksissa on myös korostunut yhteys perheisiin ja aito vuorovaikutus huoltajien kanssa. Meillä on kuitenkin vielä suhteellisen vähän ajantasaista tutkimustietoa siitä, millaista on nopeasti moninaistuneen suomalaisen varhaiskasvatuksen arki. Ilmiön kokonaisvaltaiseen tarkasteluun ja työkäytäntöjen systemaattiseen, tavoitteelliseen kehittämiseen tarvitaan ja toivotaan suuntaviivoja.

Varhaiskasvatus on lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus, jossa korostuu pedagogiikka. Pedagogiikka pohjaa määriteltyyn arvoperustaan, lapsi- ja lapsuus- sekä oppimiskäsityksiin. Pedagogiikka on ammatillista työtä, joka todentuu lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa. Kulttuurisesti responsiivinen pedagogiikka on tahtoa ja kykyä toimia joustavasti erilaisissa kulttuurisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Koko väitöstutkimukseni tarkastelussa keskeistä on ollut lasten osallisuuden näyttäytyminen varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa. Osallisuus on Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Esiopetus-suunnitelman perusteiden keskeinen käsite. Lapselle syntyy osallisuuden kokemus, kun hän kokee tulevansa kuulluksi ja kohdatuksi.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuutta suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on kuitenkin tutkittu toistaiseksi hyvin vähän. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimiskäsitys pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Tutkimuksessani lasten oppimisen osalta tarkastelussa ovat olleet erityisesti lasten taitojen näyttäytymisen varhaiskasvatuspäivän aikana sekä osallisuutta mahdollistavan oppimisympäristön arviointi. Varhaiskasvatuksen erityisyytenä on vielä pidetty leikkiä ja toiminnallisuutta.

Väitöskirjani tuo osaltaan kaivattua, systemaattiseen otantaan ja toisistaan riippumattomiin tiedonkeruun tapoihin perustuvaa tietoa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten arjesta varhaiskasvatuksessa. Vastavalla tavalla toteutettua tutkimusta ei ole Suomessa aiemmin tehty; kvantitatiivinen aineisto antaa laajan tarkastelunäkökulman tämänhetkiseen monikulttuuriseen varhaiskasvatuskontekstiin Suomessa.

Tutkimusaineistona ovat olleet Helsingin yliopiston Orientaatioprojektissa kerätyt lasten taitojen arviot, systemaattiset havainnot ja varhaiskasvatuksen oppimisympäristön arviointiaineisto varhaiskasvatushenkilöstön arvioimina. Orientaatioprojektin, nykyisen Kehittävän palautteen, tutkimuksen tavoitteena on kehittää välineitä lasten varhaiskasvatuksen arjen tarkasteluun ja sitä kautta varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Orientaatioprojektissa mukana olleista noin kahdestatuhannesta lapsesta 16,5 prosenttia oli eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia.

Osallisuus ja oppiminen eivät toteudu parhaalla tavalla

Tutkimustulokseni osoittavat, että eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset tarvitsevat tukea erityisesti varhaiskasvatuksen arkeen kiinnittymiseen sosiaalisissa tilanteissa, toisen kie-

len sekä oppimaan oppimisen taitoihin. Tuloksissa näkyi yhteys leikkiin, erityisesti mielikuvalleikkiin. Tulosten mukaan lasten osallisuus näkyikin erityisesti roolileikki-tilanteissa ja kaverisuhteissa. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuus on tulosten perusteella kantaväestön lasten osallisuutta vähäisempää ja etenkin leikkiin pääsy on ajoittain haastavaa. Kieli- ja kulttuuritietoisien varhaiskasvatuksen oppimisympäristön mahdollistavia tekijöitä ovat perheiden kanssa tehtävä yhteistyö, leikki- ja lukutilanteet, projektit ja pedagogisen johtamisen huomiointi.

Väitöskirjani tulosten pohjalta voidaan todeta, että eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten osallisuus ja oppiminen eivät vielä kaikilta osin toteudu parhaalla mahdollisella tavalla. Varhaiskasvatuksen käytäntöjen kehittämisessä keskeistä on aiempaa tietoisempi ja kokonaisvaltaisesti jaettu kulttuuri- ja kielikontekstin sanoittaminen, mallintaminen ja yhteisen ymmärtämisen selittäminen, eli yhteisen todellisuuden jakaminen. Yhteisen kulttuurisen kokemuksen rakentaminen on varhaiskasvatuksessa keskeistä. Tämä edellyttää erityisesti varhaiskasvatushenkilöstön kulttuurisesti responsiivisen pedagogiikan vahvistamista ja yleisemmin kieli- ja kulttuuritietoisuuden aktiivista lisäämistä. Tämä haastaa varhaiskasvatushenkilöstön tarkastelemaan omia kulttuurisia käsityksiään, toimintamallejaan ja kulttuurisia vuorovaikutustaitojaan.

Varhaiskasvatushenkilöstön leikkipedagoginen osaaminen näyttäytyy tämän aineiston tulosten perusteella tärkeänä. Voidaan tulkita, että varhaiskasvatuksen leikkitoimintoja on tärkeää lähteä kehittämään entistä enemmän monikulttuurista oppimiskontekstia tukevaksi. Lisäksi keskeistä varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä on kieli- ja kulttuuritietoisien oppimisympäristöjen, erityisesti roolileikkiympäristöjen, mahdollistaminen sekä vastavuoroisuus eri kieli- ja kulttuuritaustaisten perheiden kanssa. Hyvän pedagogisen johtamisen merkitys korostuu erityisesti eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatuksessa. Tutkimukseni tulokset ovat yhteneväisiä monien aiemmin kuvattujen aiempien tutkimustulosten kanssa sekä monikulttuurisen opetuksen kehittämisprosessin perustekijöiden kanssa. Pedagogiikkaa tulee kehittää kaikille samanarvoiseksi. Monikulttuurisen opetuksen kehittämisprosessi edellyttää jatkuvaa kehittämistä ja arviointia. Tarvitaan intensiivisempää pedagogiikkaa, jossa kiinnitetään huomiota sekä lasten akateemiseen että sosiaaliseen oppimiseen, lapsille ominaisiin oppimissstrategioihin, leikkiin ja vuorovaikutukselliseen oppimiseen.

Lopuksi

Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli lasten sekä perheiden osallisuuden ja oppimisen mahdollisuuksien viitoittajana. Varhaiskasvatuksessa luodaan pohja, joka parhaimmillaan kantaa pitkälle eri koulutusasteille. Koulutus on merkityksellistä syrjäytymiskierteen estämiseksi. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöistä saatu tutkimustieto on sovellettavissa muihin oppimisympäristöihin. Oppilaiden, lasten ja nuorten, ohjauksessa ja opetuksen tukitoimissa tulee jatkossakin huomioida erityisesti kieli- ja kulttuuritaustaisten oppijoiden moninaisuus.

Mielestäni meillä on Suomessa makrotasolla hyvä ymmärrys kulttuurisesti responsiivisen pedagogiikan toteuttamiselle. Kulttuurin moninaisuus tiedostetaan varhaiskasvatuksessa yhä paremmin, koska se on tuotu varhaiskasvatuksen tavoitteisiin, lakeihin ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Nyt tärkeintä on todentaa makrotasolla määritellyt tavoitteet varhaiskasvatuksen käytännön mikrotason työssä.

Toivon väitöskirjatyöni osaltaan edistävän varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista kehittymistä ja lisäävän yhteistä vuorovaikutteista ymmärrystä kulttuuriselle moninaisuudelle suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tämä on tärkeää siksi, että kaikki lapset eri kieli- ja kulttuuritaustoineen voisivat olla ja jakaa yhteistä todellisuutta.

Palataan lopuksi kansikuvan piirrookseen. Anni on jättänyt kuvaan yhden tuolin tyhjäksi sen takia, että siihen voi joku istua. Ovi aukeaa avaimilla sisältäpäin, jotta sisään pääsee. Varhaiskasvattajien leikkipedagoginen osaaminen on avain sisälle pääsyyn. Mahdollistetaan kaikille lapsille pääsy tuoliin, avataan avaimilla ovia yhä vuorovaikutteisemmalle varhaiskasvatukselle ja sitä kautta globaalille yhteiskunnalle. Yhä moninaistuvammassa kasvatus- ja koulutusjärjestelmässämme ammattikasvattajilla tulee olla vastaavuuksista kokemuksellista ymmärrystä niille hetkille, jolloin jaetaan yhteistä todellisuutta ja edistetään kulttuurista kiinnittymistä globaalisti kestävästi.

Meidän kaikkien tulee luoda siltoja aiemmin hyvin tiedetystä kohti uutta normaalia. Näinhän me olemme näinä aikoina tehneetkin – luoneet uutta normaalia.

Linkki väitöskirjaan:

<https://www.utupub.fi/handle/10024/152202>

Sini-Vuokko Yrjö-Koskinen

KM, LTO

svyrjokoskinen@hotmail.com

Lapsena ulkomailla asumisen vaikutus kulttuuri-identiteettiin

Avainsanat: kolmannen kulttuurin lapsi, paluumuuttaja, kulttuuri-identiteetti

Tämä artikkeli pohjautuu Turun yliopistoon laatimaani pro gradu -tutkielmaan. Haastattelin kahdeksaa suomalaista aikuista lapsuudessa ulkomailla asumisen ja paluumuuton pitkäaikaisvaikutuksista. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet kokivat yhä eroavansa muista suomalaisista ulkomaankokemustensa vuoksi, ja osa haastateltavista ei tuntenut itseään täysin suomalaiseksi.

Monenlaisia kulttuuri-identiteettejä

Sillä, että asuu lapsuudessa tilapäisesti vanhempien kulttuurin ulkopuolella, voi olla elämään laaja-alaisia vaikutuksia. Lapset ja aikuiset, joilla on tällainen tausta, ovat niin sanottuja kolmannen kulttuurin lapsia (englanniksi *Third Culture Kid*, *TCK*). Usein he luovat suhteen kaikkiin niihin kulttuureihin, joissa he asuvat lapsena kokematta kuitenkaan mitään niistä täysin omakseen. Niinpä monilla aikuisilla kolmannen kulttuurin lapsilla on vaikeuksia vastata kysymykseen "mistä olet kotoisin?"

Siirtyessään kulttuuriympäristöstä toiseen kolmannen kulttuurin lapsi kohtaa uuden kulttuurin eri ilmentymiä ja vähitellen sisäistää kulttuuria. Kulttuuri on määritelty "yhteisiksi vaikuttimiksi, arvoiksi, uskomuksiksi, identiteeteiksi, ja merkittävien tapahtumien tulkinnoiksi ja merkityksiksi, jotka ovat yhteisöjen yhteisten kokemusten tulosta ja jotka välittyvät sukupolvelta toiselle" (House & Javidan 2004, 15). Ulkomailla kansainvälistä koulua käyvät lapset eivät tosin välttämättä elä läheisessä kosketuksessa isäntämaan kulttuuriin. Sen sijaan kansainvälisillä kouluilla ja niiden oppilailla on merkittävä rooli

heidän identiteettinsä ja maailmankuvansa kehittämisessä.

Lapsuuden siirtymät vaikuttavat kulttuuri-identiteetin muodostumiseen. Jokaiseen kulttuuriseen siirtymään liittyy myös kysymys lapsen omasta kulttuurisesta identiteetistä. Muuttaessaan takaisin vanhempiensa kotimaahan monet kolmannen kulttuurin lapset tuntevat itsensä niin sanotuksi piilomaahanmuuttajaksi: he eivät erotu ulkonaisesti valtaväestöstä, mutta he ajattelevat eri tavalla. Ulkoisen samankaltaisuuden vuoksi ihmiset olettavat piilomaahanmuuttajan jakavan valtaväestön kanssa samanlaisen maailmankuvan ja kulttuurisen tietoisuuden, ja hänen odotetaan käyttäytyvän kuten muut.

Joillakin kolmannen kulttuurin lapsilla kulttuuri-identiteetti on vielä aikuisenakin selkiintymätön. Tämän on ajateltu johtuvan siitä, että heidän kokemuksensa muutoista on kehitysvuosilta, jolloin lapselle ei ole vielä kehittynyt omaa kulttuurista identiteettiä.

Tutkimusten mukaan aikuiset kolmannen kulttuurin lapset ovat tavallisesti tietoisia erilaisuudestaan. Heidän identiteettinsä kiinnittyy usein läheisiin ihmissuhteisiin jonkin paikan sijaan. Heillä voi olla monikulttuurinen identiteetti, jossa yhdistyy kak-

si tai useampia kulttuuri-identiteettejä, tai heillä voi olla useita kulttuuri-identiteettejä, joiden vuorottelu onnistuu heiltä vaivatta. Hyvästä kulttuurisesta sopeutumiskyvystä huolimatta he saattavat kokea, etteivät he kuulu oikein mihinkään paikkaan tai kulttuuriin.

Sellaiset aikuiset, jotka eivät tunne kuuluvansa täysin mihinkään kulttuuriin, kokevat tilanteensa eri tavoin. Jotkut ovat epävarmoja identiteetistään, ja he voivat kokea itsensä epäaidoksi pyrkiessään jatkuvasti sulautumaan asuinmaansa kulttuuriympäristöön. Ponnisteluistaan huolimatta he tuntevat itsensä jossain määrin ulkopuoliseksi ja jotkut myös vieraantuneeksi. Toiset onnistuvat rakentamaan eheän monikulttuurisen identiteetin. He säilyttävät eri kulttuuriympäristöissä kokemuksensa omasta identiteetistään ja tuntevat olevansa ihmisenä aitoja.

Kahden kulttuuri-identiteetin integroitumista on tutkittu kolmannen kulttuurin lasten lisäksi muun muassa etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla, maahanmuuttajilla ja tilapäisesti ulkomailla asuvilla aikuisilla. Tutkimukset ovat lisänneet ymmärrystä integroituneesta kulttuuri-identiteetistä. Ward ja kumppanit ovat tunnistaneeet kaksi erilaista tyyliä, joilla henkilöt integroivat kulttuuri-identiteettinsä. Yhdessä tyyliässä yksilö välitsee kahdesta tai useammasta kulttuurista hänelle sopivat elementit ja yhdistää ne joustavasti uudella tavalla. Toisenlaisessa tyyliässä henkilö vuorottelee kulttuuri-identiteettien välillä sosiaalisen kontekstin mukaan. Erityisesti jälkimmäinen tyyli oli yhteydessä kulttuuri-identiteettien ristiriitaan, yksilön kokemukseen minän syvimpien osien yhteensovittamattomuudesta.

Vieras "kotimaa"

Suomeen muuttaa vuosittain huomattava määrä suomalaisia lapsia, jotka ovat asuneet tilapäisesti ulkomailla vanhemman työn vuoksi. Tästä huolimatta lapsuuden siirtymien pitkäaikaisvaikutuksia on Suomessa tutkittu vain vähän. Suomalainen konteksti paluumuuttajia koskevassa tutkimuksessa kiinnostaa erityisesti siksi, että se poikkeaa jo paljon tutkituista yhdysvaltalaisista.

Pro gradu -tutkielmaani varten haastatelin kahdeksaa suomalaista aikuista, jotka olivat viettäneet merkittävän osan kehitysvuosistaan ulkomailla vanhemman työn vuoksi ja palanneet Suomeen kouluikäisenä. Keskityin haastatteluissa paluumuuttokokemuksiin ja lapsuuden siirtymiskokemusten pitkäaikaisvaikutuksiin. Ulkomaille muutto ja ulkomailla asuminen oli rajattu teema-haastattelun ulkopuolelle. Haastateltavien

ikä vaihteli 25 ja 61 vuoden välillä. Lapsuuden kulttuurienvälisissä siirtymiskokemuksissa oli paljon vaihtelua. Haastateltavat olivat asuneet ulkomailla 3–11 vuotta ennen täysi-ikäisyyttä. Heistä neljä oli asunut Suomen lisäksi yhdessä ja neljä useammassa maassa.

Suurimmalle osalle haastateltavista paluumuutto ja asettuminen vanhempien kotimaahan oli muodostunut varsin vaikeaksi vaiheeksi heidän elämässään. Jotkut heistä eivät olisi halunneet palata lapsena Suomeen: ". . . mä ehdottomasti halusin jäädä, koska silloin mun elämä oli siellä [ulkomailla] ja kaikki kaverit ja näin". Valtaosa tutkimukseen osallistuneista oli kokenut itsensä erilaiseksi tai ulkopuoliseksi koulukavereidensa keskuudessa, ja enemmistö oli joutunut kiusatuksi koulussa. He haastateltavat, joille Suomeen paluu ei ollut erityisen raskasta aikaa, olivat ulkomailla asuessaan säilyttäneet tiiviit siteet vanhempien kotimaahan. Varsinkin yläkouluikäisille paluumuuton haasteellisuuteen myötävaikutti se, että heiltä puuttui oman ikäryhmänsä jaettuja kokemuksia ja Suomen nuorisokulttuuri tuntui vieraalta. Haastatteluissa tuli esiin myös piilomaahanmuuttajuuden kokemuksia. Eräs haastateltava totesi paluumuuton jälkeisestä tilanteestaan, että "mä oon kuitenkin suomalainen ja puhun suomea ilman aksenttia sujuvasti, ni tavallaan se on ehkä hämäävää ehkä jossain mielessä, että antaa vaikutelman, että mä oon osa tätä ekosysteemiä. Todellisuudessa se ei oo näin."

Pitkäaikaisia vaikutuksia

Tutkimukseen osallistuneiden kokemukset lapsuuden siirtymien pitkäaikaisvaikutuksista vastasivat pitkälti niitä tuloksia, joita on saatu muissa maissa aikuisia kolmannen kulttuurin lapsia koskevissa tutkimuksissa. Ulkomailla asumisen ja paluumuuton vaikutukset ulottuivat kaikilla haastateltavilla aikuisuuteen, vaikkakin eri tavoin. Lähes kaikki haastateltavat kokivat yhä eroavansa muista suomalaisista ulkomaankokemustensa vuoksi.

Vaikutti siltä, että pari haastateltavaa ei ollut kulttuuri-identiteetiltään täysin suomalaisia. He kokivat olevansa Suomessa vain jossain määrin "kotona". Toinen heistä tunsii edelleen kohdentamatonta kaipuuta, hänellä oli "sellanen haiku, [joka on] vähän . . . loputon". Toinen ei kyennyt olemaan sosiaalisessa kanssakäymisessä Suomessa täysin oma itsensä. Sen sijaan ulkomailla "reagoin suoraan omalla persoonallisuudellani, se on niinku tavallaan käytössä".

Yksi tutkimukseen osallistunut koki olevansa identiteetiltään "kansainvälinen". Hän ei tuntenut olevansa suomalainen, eikä hän

ollut kotona Suomessa sen enempää kuin muuallakaan. Hänellä oli jossain määrin pysyvä ulkopuolisuuden tunne, mutta hän ei kärsinyt siitä. Hän oli asunut pitkään ulkomailla myös aikuisena, ja hänen perheensä sekä aikuiset että lapset puhuivat sujuvasti kolmea kieltä. "Siis tässä me ollaan nyt tällasessa välimaastossa, jatkuvasti, sekä kulttuurillisesti, kielellisesti..."

Osalla haastateltavista oli selkeästi suomalainen kulttuuri-identiteetti. Joillekin tutkimukseen osallistuneista suomalainen kulttuuri-identiteetti oli selkiytynyt vasta, kun he olivat lapsuudessa tapahtuneen paluumuuton jälkeen muuttaneet uudestaan ulkomaille. Viisi haastateltavaa oli asunut myös aikuisiällä ulkomailla.

Tutkimukseen oli tarkoituksellisesti valittu haastateltavia, joiden molemmat vanhemmat olivat suomalaisia. Tutkimuksessa kuitenkin ilmeni, että kahden haastateltavan vanhemmista toinen oli ollut sotalapsi. On siten mahdollista, että nämä vanhemmat eivät olleet kulttuuri-identiteetiltään täysin suomalaisia.

Tutkimuksessa oli viitteitä yhteydestä pitkään ulkomailla asumisen ja itsensä täysin suomalaiseksi kokemisen välillä. Ne haastateltavat, jotka eivät tunteneet itseään täysin tai lainkaan suomalaiseksi, olivat asuneet lapsuudessa ulkomailla seitsemän vuotta tai pidempään. Kuitenkin yksi lapsuudessa pitkään ulkomailla asunut koki olevansa kulttuuri-identiteetiltään suomalainen.

Maailma on olennaisesti muuttunut niistä ajoista, jolloin useimmat haastateltavat asuivat lapsena ulkomailla. Haastateltavista kaksi oli asunut viisi vuotta ulkomailla käymättä välillä kertaakaan Suomessa. Tänä päivänä on aivan toisenlaiset mahdollisuudet pitää yhteyttä eri maissa asuviin ystäviin ja sukulaisiin kuin monen haastateltavan lapsuudessa. Tällä saattaa olla merkitystä lapsuuden siirtymien pitkäaikaisvaikutusten kannalta.

Kaikki tutkielmaani varten haastattelemani henkilöt asuivat haastatteluhetkellä Suomessa. Vakinaisesti ulkomailla asuvien suomalaisten aikuisten kolmannen kulttuurin lasten kokemukset kulttuurienvälisistä siirtymistä lapsuudessa ja siirtymien vaiku-

tukset aikuisuudessa saattavat erota tutkimukseen osallistuneiden vastaavista.

Kokemistaan haasteista huolimatta kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä tyytyväisiä elämäänsä ja he viihtyivät Suomessa. Useimmat heistä suhtautuivat liikkuvaan lapsuuteensa myönteisesti, ja he arvostivat avarakatseisuuttaan ja ulkomailla hankittua hyvää kielitaitoa. Ne, jotka olivat kokeneet lapsuudessa turvattomuutta, kaipasivat yhä pysyvyyttä elämäänsä.

Lähteet

- Benjamin, S. (2017). *People who don't live what we live, don't understand: Youths' experiences of hypermobility*. University of Helsinki, Helsinki. Dissertation. Luettu 20.10.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/195063/peoplewho.pdf?sequence=1>
- De Waal, M. F. & Born, M. P. (2021). *Where I'm from? Third Culture Kids about their cultural identity shifts and belonging*. International Journal of Intercultural Relations 83, 67–83. Luettu 28.09.2021.
- House, R. J. & Javidan, M. (2004). Overview of GLOBE. Teoksessa R. J. House, P. J. Hanges, M. Javidan, P. W. Dorfman & V. Gupta (toim.) *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 15.
- Moore, A.M. & Barker, G.G. (2011). *Confused or multicultural: Third culture individuals' cultural identity*. International Journal of Intercultural Relations 36, 553–562. Luettu 20.09.2021.
- Pollock, D. C. & Van Reken, R. E. (2009). *Third Culture Kids: Growing Up Among Worlds*. 3. uusittu painos. Boston: Nicholas Brealey.
- Ward, C., Tseung-Wong, C. N., Szabo, A., Qumsesa, T. & Bhowon, U. (2018). *Hybrid and Alternating Identity Styles as Strategies for Managing Multicultural Identities*. Journal of Cross-Cultural Psychology 49, 1402–1439.
- Yrjö-Koskinen, S.-V. (2020). *Lapsena vanhempien kulttuurin ulkopuolella asumisen ja paluumuuton heijastuminen aikuisuuteen*. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020102287445>

Andrei Kalinitchev

Filosofian tohtori
Erikoistutkija, Siirtolaisuusinstituutti
andrei.kalinitchev@utu.fi

Inkeriläisten vanha kulttuuri ja kansanperinteet yhteisöllisyyden valossa

Avainsanat: Inkeri, kulttuuri, häämenot, identiteetti, etninen ryhmä

Perhe ja yhteisö ainutlaatuisine elämäntapoineen olivat välttämätön ehto omaperäisen inkerinsuomalaisen kulttuurin periytymiselle sukupolvelta toiselle. Kansan säilymisen kannalta tärkeät käyttäytymismallit välittyivät yhteisön nuorille jäsenille arkielämässä ja juhlissa. Inkerinsuomalainen kulttuuri ja elämäntavat ylläpitivät yhteisöllisyyden henkeä, jonka avulla etninen yhteisö pysyi elinvoimaisena ja pystyi selviytymään venäläistämispolitiikan, massakulttuurin ja taloudellisten paineiden vaikutuksesta yhtenäisenä ja vahvana. Tämä väestöryhmä pystyi säilyttämään omaperäisen kulttuurinsa ja kansallisen identiteettinsä yhteisöllisyytensä ansiosta. Kansankulttuuri kukoisti maalaisyhteisöissä, jotka vaalivat äidinkieltä ja kansallisia perinteitä.

Oliko inkerinsuomalaisessa kulttuurissa sellaisia piirteitä, jotka auttoivat inkeriläistä vähemmistöä säilyttämään omaa kansallista identiteettiään Pietarin, Venäjän pääkaupungin, valtakulttuurin jatkuvasti kasvavan paineen alla? Tämän pohdinnan edetessä esille nousee kysymys, oliko inkerinsuomalaisen kulttuurin omaperäisyys osatekijänä, jolla oli mahdollisuus yhdistää tämä vähemmistö vahvistuvan kulttuurisen assimilaation ja venäläistämispolitiikan ilmapiirissä keisarillisen Venäjän aikana. Jotta edellä esitettyihin kysymyksiin saadaan vastaus, on tarkasteltava Inkerin suomalaista kansankulttuuria.

Tässä artikkelissa etnisyydellä tarkoitetaan väestöryhmän kulttuurin, perinteiden ja ainutlaatuisten kansallisten ominaisuuksien kokonaisuutta. Identiteetillä kyseisessä pohdinnassa tarkoitetaan kollektiivista tunnetta, joka perustuu yhteenkuuluvuuden tuntemukseen saman väestöryhmän kanssa, sekä kyseessä olevan ryhmän ominaispiirteiden jakamista. Vähemmistöllä tässä artikkelissa tarkoitetaan paikallista väestöryhmää, joka erottui valtaväestöstä omien kulttuuri- ja perinteittensä, perinteittensä ja etnisen taustansa perusteella.

Yhteisöt vaalivat kansallista kulttuuriaan

Oman kulttuurin kunnioitus oli perusta kansallisten perinteiden vaalimiselle vähemmistökulttuureissa, myös inkerinsuomalaisten joukossa. Kansallinen itsekunnioitus ja pyrkimys vaalia omaa kieltä ja kulttuuria ovat olleet kautta aikojen inkeriläisen perhekasvatuksen tärkeitä periaatteita.

Inkerinsuomalaiset kuuluivat paikkakuntiansa yhteisöihin – hallinnollisiin ja kulttuurisiin kokonaisuuksiin. Inkerinsuomalainen yhteisö oli kielellinen, hallinnollinen ja kulttuurinen kokonaisuus. Inkerinsuomalaiset olivat ylpeitä omasta suomalaisesta kulttuuristaan. Se oli heidän ylpeytensä aihe, eivätkä he nähneet tarvetta vaihtaa omaa kulttuuriaan johonkin toiseen. Heidän

Inkerinsuomalaisen sulhasen puku, hääreki ja länget. Esineiden erityisen juhlallinen koristelu korosti häiden merkitystä yhteisön juhlanä. Valokuvaaja: A. Kalinitchev, Venäjän Etnografinen Museo, Pietari.

ainutlaatuisen kulttuuriinsa perustunut yhteisöllisyyden tunne oli ilmeinen. Oman kulttuurin ja etnisten juurien tietämys, suomen kieli ja evankelis-luterilainen usko olivat heidän yhteisönsä vahvoja sisäisiä siteitä.

Tämä kulttuuri suomen kielen rinnalla yhdisti inkerinsuomalaista vähemmistöä monenlaisten ulkoisten paineiden ja uhkien edessä.

Kulttuuriperinteet vahvistivat yhteisöä ulkoisten paineiden alla

Perinteinen kulttuuri sisälsi tapoja ja rituaaleja, jotka toimitettiin tärkeiden tapahtumien yhteydessä. Tietyt vakiintuneet rituaalit toistuivat häämenoisissa, lasten syntymässä, hautajaisissa, maatalouskauden kohokohdissa, karjan poikimisen yhteydessä ja niin edelleen. Perinteistä kulttuuria muovasivat inkeriläisten maailmankatsomus, perhepiiriin ja sosiaalisen kanssakäymisen erikoisuus sekä sen aikainen arvohierarkia.

Sekä vanhat kansanperinteet että uudet kirkolliset menot olivat mukana juhlinnassa. Häämenojen kulusta päätellen kirkolla oli tärkeä asema yhteisön sosiaalisessa ja kulttuurisessa elämässä. Kirkolliset säädökset ja riitit seurasivat yksilön maallista polkua syntymästä lähtien. Kosinta- ja häämenoisissa kirkolla oli virallistajan, perhesuhteiden lailistajan ja siviilisäädyn rekisteröijän rooli. Kirkossa kuulutettiin kihlautumisesta, myöhemmin heidät vihittiin, ja lopuksi vihkiminen rekisteröitiin kirkonkirjoihin. Vihkimisen jälkeen hääjuhla huipentui, kun kaikki yhtyivät laulamaan hengellisiä hymnejä, jotka korostivat tapahtuman tärkeyttä.

Myös vanhat esikristilliset häärirituaalit osoittautuivat merkittäviksi. Niitä pidettiin välttämättöminä, ja niitä toteutettiin. Esikristilliset maatalouskulttuuriin liittyneet

perinteet olivat osa häämenoja myös 1800-luvulla. Suvun tärkeys korostui, ja häät olivat koko ison maatalousperheen juhla. Nuori perhe löysi paikkansa isosta maanviljelijäperheestä. Ikivanhat rituaalit oli suoritettava moitteettomasti, koska uskottiin, että näin nuori perhe menestyy ja nauttii vauraudesta ja hyvinvoinnista eikä koskaan kohtaa epäonnea. Myllynkivi ja vilja olivat hyvinvoinnin symboleja maanviljelykansojen – muun muassa inkerinsuomalaisten – keskuudessa. Poikalasten syntymistä pyrittiin edistämään tietyillä rituaaleilla, joiden moninkertaisista suorittamista häämenojen yhteydessä voidaan tulkita siten, että maataloutta harjoittanut kansa oli riippuvainen terveistä ja voimakkaista jälkeläisistä, joiden tehtäviin kuului raskas fyysinen työ.

On huomioitava, että sulhasen ja morsiamen perheet olivat jatkuvassa yhteydessä toisiinsa tasavertaisina kumppaneina sekä kosinta- että vihkimisvaiheissa. Kummallakin osapuolella oli useita tilaisuuksia purkaa kosinta ilman kasvojen menettämistä. Kosiomies, sulhasen ystävät ja sukulaiset sekä morsiamen puolella tämän sukulaiset ja kaaso loivat turvaverkoston ja avoimuuden ilmapiiriin. Kuvauksista ilmenee, että yhteisöllisyys oli erottamaton osa inkerinsuomalaisessa kansankulttuurissa. Morsiamen ja sulhasen perheet eivät olisi voineet solmia avioliittoja ilman koko yhteisön osallistumista. Perinteinen kulttuuri ja yhteisöllisyys olivat läsnä kaikissa vaiheissa.

Tässä yhteydessä on mainittava, että vähitellen tilanteessa alkoi näkyä muutos. Ajan myötä tilanteen kehittyessä oli havaittavissa Inkerin kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden heikkenemisen merkkejä. Vähälukuiset suomensukuiset vähemmistöt, muun muassa inkeroiset, kokivat kielellisen ja kulttuurisen assimilaation uhkaa jo 1800-luvun

puolivälissä. Tämän voi päätellä aikalaislähteistä ilmenneistä väitteistä inkeroisten venäläistymisestä. Jatkuva venäläistämisen paine kohdistui myös runsaslukuisempaan vähemmistöön eli inkerinsuomalaisiin. Venäjän kansallispolitiikan tavoitteena oli keisarikunnan vahvistuminen. Etnisten vähemmistöjen sulattamiseen valtaväestöön tähänneet käytännöt johtivat vähemmistökansojen kulttuuriseen assimilaatioon. Nämä paineet alkoivat tuntua voimakkaammin venäläisen enemmistön massamuuttojen yhteydessä. Tosin suomensuomalaisten muuttoliikettä Inkeriin voidaan pitää inkerinsuomalaisten kansallista identiteettiä vahvistavana tekijänä, vaikka se ei ollut yhtä voimakasta kuin venäläisten massamuutot. Näin ollen valtaväestön määrän moninkertaistuttua ja venäläistämispolitiikan voimistuttua vähemmistöjen identiteettiä säilyminen kohtasi merkittäviä ulkopuolisia paineita.

Venäjän taloudellinen ja kulttuurinen nousu sekä siviiliyhteiskunnan synty lisäsivät kaupunkikulttuurin, toisin sanoen pietarilaisen kulttuurin, vaikutusta maaseudulla. Kaupunkikulttuurin vaikutus alkoi näkyä inkerinsuomalaisten peukeutumisessa siten, että yhä useammin inkeriläismorsiamet alkoivat valita hääseremoniaa varten kaupunkilaisen morsiuspuvun eikä perinteistä kansallispuhua.

Yhteisössä kulttuuri periytyi sukupolvelta toiselle

Häät olivat merkittävä sosiaalinen tapahtuma, ja koko yhteisö oli mukana. Lukuisten lahjojen ja vastalahjojen vaihtaminen oli merkki kunnioituksesta, jonka pohjalta tulevat vuorovaikutussuhteet aiottiin rakentaa. Perinteen mukaan aviovaimolla oli oikeus äitinsä irtaimistoon ja aviomiehellä vanhempiensa sukutilaan ja perintömaahan.

Kosinta- ja häämenoja voidaan pitää yksinään tärkeimmistä juhlallisuuksista. Vieraille tarjottiin parhaita ruokia ja juomia, joihin Inkerin maaseudun asukkailla oli varaa. Vehnäleipä oli kestävä ja erikoisimpia ja halutuimpia antimia, koska asukkaat eivät tavallisesti kasvattaneet vehnää näillä seuduilla ja sitä piti ostaa. Sen sijasta kasvatettiin ruista, ohraa ja kauraa. Vieraille tarjottavat nauttimat valmistetut ateriat olivat myös osa juhlintaa. Kuvauksien tarkastelu on osoittanut, että inkerinsuomalaisten ruokakulttuuri myös säilyi perinteisenä.

Kuvauksissa näkee kulttuurikonaisuus, vaikka kaikki juhlintaan liittyneet rituaalit eivät olleetkaan käytännön näkökulmasta välttämättömiä. Kokonaisuus kuitenkin toimi kulttuurisena koodina ja esimerkki-

nä yhteisön jäsenille aikakausten kuluessa muodostuneista sosiaalisista suhteista. Kulttuuriperinteet, maailmankatsomus ja arvojärjestelmä visualisoituivat rituaalien kautta ja siirtyivät Inkerin nuorille sukupolville. Aikalaisten kuvaamat rituaalit viestittivät pienen ydinperheen ja ison maalaisperheen vuorovaikutuksesta sekä kanssakäymisestä, hyväksytyistä käyttäytymismalleista ja psykologiasta. Nämä mallit opettivat nuorta sukupolvea toimimaan yhteisön jäsenenä. Kansan historia ja elämäntavat yhdistyivät noissa rituaaleissa. Kyseiset rituaalit puolestaan vahvistivat yhteisöä, yhteisön ja perheen arvoa ja edesauttoivat yhteisön säilymistä vilkkaan muuttoliikkeen ja valtakulttuurin asettamassa paineessa. Perinteiset juhlat olivat tärkeitä yhteisön jäsenten elämässä.

Perhe ja yhteisö rituaaleineen olivat täten välttämätön ehto omaperäisen kulttuurin periytymiselle sukupolvelta toiselle. Kansan säilymisen kannalta tärkeät käyttäytymismallit välittyivät yhteisön nuorille jäsenille. Inkerinsuomalainen kulttuuri ja elämäntavat ylläpitivät yhteisöllisyyden henkeä, jonka avulla elininen yhteisö pysyi elinvoimaisena ja pystyi selviytymään venäläistämispolitiikan, massakulttuurin ja taloudellisten paineiden vaikutuksesta yhtenäisenä ja vahvana. Inkerinsuomalainen väestöryhmä pystyi säilyttämään omaperäisen kulttuurinsa ja kansallisen identiteettinsä yhteisöllisyytensä ansiosta. Lopuksi voidaan todeta, että kansankulttuuri kukoisti niissä maalaisyhteisöissä, jotka vaalivat äidinkieltä ja kansallisia perinteitä. Edellä oleva osoittaa, että kulttuuriperinteillä oli merkittävä asema vähemmistöyhteisön säilymisen kannalta. Inkerinsuomalaiset ammensivat kansallista voimaa kulttuuristaan.

Lähteet

- Haltsonen, Sulo (1969). "Inkerin kansan entistä elämää". *Inkerin suomalaisten historia*. Toim. Haltsonen, Sulo. Jyväskylä: Inkeriläisten sivistyssäätiö. 24–290.
- Kalinitchev, Andrei (2016). Suomalaiset venäläisessä sulatusuunissa. Rajaseudun inkerinsuomalainen yhteisö murreksessa 1850–1900. Väitöskirja.
- Runonkeräjäiemme matkakertomuksia 1830-luvulta 1880-luvulle* (1904). Julk. Niemi, Aukusti. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Историко-статистические сведения о Санкт-Петербургской епархии (1869). Выпуск 1. СПб.: С.-Петербургский епархиальный историко-статистический комитет.
- Пассек В.В. (1842). "Обычай и поверья финнов". Очерки России, издаваемые Вадимом Пассеком. Книга 5. М.: Н. Степанов, 91–124.

Charlotta Lahnalahti

Kriisin- ja turvallisuudenhallinnan maisteri,
Rauhan- ja konfliktitutkimuksen kandidaatti
charlotta.lahnalahti@migrationinstitute.fi

Pakolaisena pandemian aikana

Avainsanat: pandemia, pakolaisuus, korona, rokotteet

Koronapandemia on tehnyt jo hauraasta maailman pakolaisväestöstä yhä haavoittuvamman. Maailmanlaajuisen pandemian pitkäaikaisten vaikutusten arviointi tulee olemaan vuosikymmenen työ. Koska virus muuntautuu, on tärkeää arvioida sen tähänastisia vaikutuksia pakolaisväestöön ja kehittää ohjelmia yhä monialaisemmiksi.

Varautuminen kannattaa

Pakolaisleirien tiheä asuminen, huonot hygieniaolet ja vaihtuva väestö perinteisesti altistavat leirit tautipesäkkeille. Kun koronavirus alkoi levitä, humanitaarisen alan toimijat valmistautuivat nopeasti mahdolliseen virusaaltoon pakolaisleireillä. Jo käytettyjen hygienia- ja terveysohjelmien sisällön nopea muuttaminen leireillä mahdollisti paikallisen toiminnan ylläpidon ja jatkuvuuden. Vaikka väestöä on altistunut koronavirukselle leireillä, suuret tautiepidemiat on vältetty odotettua paremmin ahtaissa leiriolosuhteissa. Noin puolet maailman pakolaisväestöstä on alle 18-vuotiaita, ja ottaen huomioon, että lapsilla ja nuorilla virus ei pääse aiheuttamaan yhtä voimakasta tulehdusreaktiota ja runsastumaan kuten vanhemmilla, monet leirit ovat vältäneet tartuntaryppäät mahdollisesti nuoresta väestörakenteesta johtuen. Pakolaisleirejä ylläpitävät maat pelkäsivät myös pakolaisten vievän kansallisia resursseja koronatoimista, mutta myös nämä

kulut ovat pysyneet odotettuja alhaisempina. Tämänhetkisten Norwegian Refugee Councilin tutkimuksen mukaan koronaviruksen suurimmat vaikutukset pakolaisväestöön eivät ole olleet terveydellisiä, vaan taloudellisia työmahdollisuuksien vähennyttä. Terveystyönsijain sijaan koronasta johdannaiset taloudelliset vaikeudet ovat aiheuttaneet ahdistusta pakolaisväestöjen ja kriisialueilla asuivien kesellä. Monet ovat menettäneet elantonsa, koulut ovat lakanneet ja nälänhätä on kasvanut.

Odottamattomat seuraukset

Humanitaaristen ohjelmien toteutus vaikeutui merkittävästi kansainvälisten toimitusketjujen osoittaessa haavoittuvaisuutensa ja alan työntekijöiden terveysturvallisuus jouduttiin varmistamaan uusien metodein ohjelmien jatkuvuuden takaamiseksi. Terveysturvallisuuden henkilöä vastaan on koronaa liittyen kohdistettu yli 400 hyökkäystä konfliktimaissa, kuten Syyriassa, Jemenissä, Burkina Fasossa, Libyassa ja Myanmarissa. Terveysturvallisuuden takaaminen kehittyvissä maissa on haastavaa ja resurssien uudelleen kanavoiminta koronanvastaiseen työhön on aiheuttanut takapakkia lasten rokoteohjelmien toteuttamisessa. Unicef arvioi että 25 miljoonaa lasta jäivät pois kansainvälisen rokotejärjestelmän piiristä vuonna 2020. Tuhkarokkorokotukset lopetettiin 24

maassa ja polio on uudelleen ilmaantunut Afganistaniin.

YK:n pääsihteeri vetosi kansainvälisen tulitauon käyttöönnottoon, jotta pandemian taisteluun voitaisiin täysin keskittyä. Vaikka kansainvälinen rajanylitys vaikeutui, luonnolliset rajat ja pitkiä vaikoja saivat ihmiset liikkeelle. Esimerkiksi Haitin sisäinen levottomuus ja maanjäristys pakkasivat ihmisiä Yhdysvaltojen rajalle, josta siirtolaisia käännettiin kansainvälisen lain vastaisesti pois. Näin ihmiset ovat joutuneet palaamaan tai jääneet odottamaan rajojen avautumista epävakaille alueille. Arviolta 86 % tämänhetkisistä pakolaisista ovat pieni- tai keskituloisissa maissa, joilla on jo vaikeuksia heikkojen terveydenhuolto- ja palveluiden kanssa.

Suomessakin laajalti käyttöönotetut toimet viruksen leviämisen estämiseksi kuten käsienspesu, karanteenit, sulkutoimet ja etätyöskentely eivät ole olleet samalla tavalla mahdollisia kehittyvissä maissa. Kuukausitulojen sijaan monissa maissa tulot perustuvat päiväänsioihin, joissa sosiaaliset kontaktit ja liikkuvuus ovat valttia. Epäluotettava internetiyhteys sekä mahdolliset kulttuuriset odotukset sosiaalisesta kanssakäymisestä ovat myös esteitä töiden kotiin viemisestä. Desinfiointi ja maskit ovat myös ylimääräisiä menoeriä, joihin pakolaisilla on usein rajattu pääsy. Maailmanpankin tutkimus raportoi, että pandemia vaikuttaa eniten köyhiin ja heidän pandemian jälkeiseen taloudelliseen palautumiseen. Pakolaiset ja maahanmuuttajat ovat vahvasti edustettuja köyhissä väestöryhmissä Euroopassa, eikä monikielinen koronatieotus ole saavuttanut Euroopan väestöä tasavertaisesti.

Seuraavaksi rokote?

Paperittomat pakolaiset ja vähemmistöt voivat kokea itsensä uhatuiksi käyttäessään julkisia terveyspalveluita, tai heillä ei yksinkertaisesti ole pääsyä kyseisiin palveluihin statuksensa vuoksi. Myös tästä johtuen paperittomien maahanmuuttajien ja vähemmistöjen pääsy rokotukseen vaihtelee suuresti ympäri maailmaa, mikä voi johtaa tautipesäkkeisiin ja ihmisoikeusloukkauksiin. Rokotetta ei saa evätä keneltäkään, mutta sitä ei saa myöskään käyttää kiristykseen tai neuvotteluissa. Koronavirusrokotteen maailmanlaajuinen kattavuus huolestuttaa yhä kehittyvän viruksen ja avautuvien matkustusrajoitteiden takia. Maailmanlaajuisesti yhden rokoteannoksen on saanut 49,6 % ihmisistä, pienituloisissa maissa vastaava luku on 3,7 %. Pelkästään Suomessa rokottamattoman väestön koronan ilmaantuvuus

on 11 kertaa suurempi kuin täysin rokottamattoman väestön keskuudessa ja palaa liikkuvan väestön mukana perimältään niin erilaisena, että rokote ei enää suojaisi tältä variantilta. Tästä syystä rokotekattavuutta tulee kasvattaa tasaisesti ympäri maailmaa. Globaali pandemia tarvitsee globaaleja toimia.

Lähteet

- Behrouz M. Nezafat Maldonado, Jennifer Collins, Harriet J. Blundell, Lucy Singh, Engaging the vulnerable: A rapid review of public health communication aimed at migrants during the COVID-19 pandemic in Europe, *Journal of Migration and Health*, Volumes 1–2, 2020, <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2020.100004>.
- Egeland, Jan (2020). What we got wrong about COVID-19 and refugees. Norwegian Refugee Council. <https://www.aljazeera.com/opinions/2020/12/18/what-we-got-wrong-about-covid-19-and-refugees>. Luettu 1.12.2021.
- Tucho, Gudina Terefa, Kumsa Diribe Makonen (2021). Universal Use of Face Masks and Related Challenges During COVID-19 in Developing Countries. *Risk Manag Healthc Policy*. 14, 511–517. <https://doi.org/10.2147/RMHP.S298687>
- UNDRR (2021). Oxford researchers develop tool to predict human displacement post-disaster. Saatavilla: <https://www.preventionweb.net/news/oxford-researchers-develop-tool-predict-human-displacement-post-disaster>. Luettu 1.12.2021.
- Unicef (2021). COVID-19 pandemic leads to major backsliding on childhood vaccinations, new WHO, UNICEF data shows. 15.7.2021, Saatavilla: <https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-pandemic-leads-major-backsliding-childhood-vaccinations-new-who-unicef-data>. Luettu 1.12.2021.
- U.S. Global Leadership Coalition (2021). COVID-19 Brief: Impact on Conflict & Refugees. Saatavilla: <https://www.usglc.org/coronavirus/conflict-and-refugees/>. Luettu 1.12.2021.
- Vainio, Sara & Ilmo Ilkka. (2021). Turvallisuusviraston johtaja: Kuvat siirtolaisia retuuttavista rajavartijoista "eivät edusta Yhdysvaltoja valtiona". Helsingin Sanomat 21.9.2021, Saatavilla <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008280307.html>. Luettu 1.12.2021.
- UNHCR. Refugees and the impact of COVID-19. Saatavilla: <https://www.unhcr.org/events/campaigns/5fc1262e4/refugees-and-the-impact-of-covid-19.html>. Luettu 1.12.2021

Antero Leitzinger

Tutkija, VTT
Maahanmuuttovirasto
antero.leitzinger@migri.fi

Naiset ja lapset ensin?

Vielä Titanicin uppoamisen aikaan oli selvää, että ensin hädästä pelastettaisiin haavoittuvaisimmat matkustajat: naiset (74 %) ja lapset (51 %) ennen merimiehiä (22 %) ja matkamiehiä (18 %). Toki myös ensimmäisen luokan lipuista sai turvaa (62 %), mutta herrasmiehistäkin pelastui harvempi kuin kolmannen luokan naisista ja lapsista. Se oli siihen aikaan, kun yhdenvertaisuus, sukupuolineutraalisuus ja lasten lähiopetuksen tai harrastusten uhraaminen yleiselle edulle eivät vielä kiilanneet perinteisten prioriteettien edelle.

Maahanmuutossa hallitsi "hulluun vuo-teen" 1968 saakka periaate, jonka mukaan vaimot seurasivat miestänsä ja saivat Suomen kansalaisuudenkin automaattisesti avioitumalla suomalaisen kanssa. Kääntöpuolena oli, että suomalaiset naiset menettivät kansalaisuutensa melkein yhtä helposti. Kun syksyllä 1944 välirauhansopimus vaati internoimaan Saksan ja Unkarin kansalaiset, leirille joutuivat monet suomalaissyntyiset naiset, jotka eivät olleet eläessään poistuneet maasta, olivat ehtineet erotakin saksalaisista aviomiehistään, eivätkä Suomen lakien mukaan koskaan edes olleetkaan menettäneet kansalaisuuttaan. Se ei kuitenkaan ollut Suomen viranomaisten tahto, eikä suomalaisten oikeustajun mukaista.

Nykyisin useimmissa maissa aviopuolisot ovat yhdenvertaisia yksilöitä, mutta lapset saavat vielä nauttia monikansalaisuuden etuoikeuksista. Maahanmuuttajat haluavatkin usein säilyttää lapsilleen valinnanvaraa.

Kun pakolaiset harkitsevat paluuta lähtömaihinsa, hekin haluaisivat säilyttää kaiken varalta peruutusosoikeuden eli kerran saamansa turvapaikan. Näissä asioissa ankara yhdenvertaisuus olisi perin epäinhimillistä. Joillakin ihmisillä vain on toisista poiketen useampi äidinkieli, passi, äänioikeus tai asevelvollisuus.

Yhdeksäntuhannen kilometrin päässä Suomen itärajalta El Paso Herald kirjoitti 21.9.1920 lumeavioliitoista, joilla suomalaiset pelastivat venäläisnaisia. Suomen Kuvalehti julkaisi 28.6.1919 kuvan saksalaisista sotilapsista, joita kaikki pohjoismaat kutsuivat kesäksi virkistäytymään. Ruotsinkielisten naisten perustama avustuskomitea tuotti Suomeenkin useana kesänä satoja saksalaislapsia, joista osa jäi talven yli. Tietenkin pian lehdissä muistutettiin happamasti, että suomalaisilla riitti omastakin takaa nälkiintyneitä lapsia.

Leskien ja orpojen auttaminen kansallisuuteen katsomatta oli perikristillistä hyväntekeväisyyttä. Toisinaan etusijalle pääsivät miehetkin, jos olivat heimoveljiä tai taistelleet suomalaisten rinnalla. Kirjasalon inkeriläisten evakuointi joulukuussa 1920, itäkarjalaisten joukkopako 1922 ja jatkosodan aikaiset inkeriläisten väestönsiirrot nauttivat laajempaa ymmärrystä kuin venäläisemigrantit tai juutalaispakolaiset. Suomen armeijassa vapaaehtoisesti palvelleita heimosotureita, virolaisia Suomen-poikia ja sotilastiedustelun venäläisiä avustajia pii- loteltiin ja autettiin Ruotsiin. Kyse ei ollut

niinkään siitä, mikä uskonto tai äidinkieli heillä oli, sillä heidän joukossaan oli myös islaminuskoisia tataareja ja kaukasialaisia. Ratkaisevaa oli ”kunniaavelka”, josta puhuttiin vielä 1990-luvulla, kun Neuvostoliittoon palanneita jälkeläisineen kutsuttiin paluumuuttajiksi tai heille toimitettiin veteraaneille kuuluvia avustuksia.

Vielä 30, 80 tai 100 vuotta sitten olisi ollut itsestään selvää, että myös suomalaisten kanssa Afganistanissa työskennelleitä tai Suomeen asettuneiden afgaanien sukulaisia ja ystäviä tuotaisiin turvaan. Naiset, lapset, aseveljet, tulkit ja oppaat ensin. Se ei ole maailman muilta pakolaisilta pois, että osa pelastetaan oikotietä. Sukupuoli, ikä, sukulaisuussuhteet ja työhistoria altistavat vaaroille eri tavoin, mutta ne voivat myös edistää kotoutumista. Ei tarvitse olla erityisen epäitsekäs nähdäkseen humanitaarisessa kriisissä ja pakolaiskiintiöissä tilaisuuden edistää naisten ja nuorten maahanmuuttoa tasapainotamaan spontaanien turvapaikanhakijoiden sukupuoli- ja ikärakennetta, palkitsemaan nuhteettomasti eläneitä maahanmuuttajia ja kouluttamaan heidän takaamia nuoria työmarkkinoidemme tarpeisiin. Priorisoinneissa saa olla itsekäitäkin näkökohtia.

Jos kannetaan huolta ”haittamaahanmuutosta”, pitäisi kiinnittää huomiota pelkän määrän sijasta laatuun. Parasta laadunvalvontaa olisi suosia Suomen valtion tai suomalaisten yritysten palveluksessa kunnostautuneita sekä Suomen kansalaisuuden ansainneiden maahanmuuttajien luottamusta nauttivia henkilöitä, kuten heidän sisarusiaan perheineen – heillä on valmiiksi verkostot, joihin tarvittaessa tukeutua, ja mielenkiintoa nimenomaan Suomea kohtaan. Kotoutuminen sujuu paremmin, jos maahanmuuttajia kannustetaan tarjoamalla tilaisuuksia paitsi ydinperheen myös laajemman suvun yhdistämiseen.

Suomessa on suurin tarve hoiva- ja hoitohenkilöstölle, eikä sitä tarvetta ole korona hoitovelkoineen vähentänyt. Käytännössä Suomeen kannattaisi houkutella nuoria naisia, joille voisi tarjota kielikoulutusta jo kotimaassaan. Erityinen kohderyhmä voisi olla yksinhuoltajaäidit, jotka nykyisellään jäävät yleensä pitkäksi aikaa eroon lapsistaan. Kun

Suomi tunnetaan tai haluaisi tulla tunnetuksi naisille ja lapsille vieraanvaraisena maana, Suomen koulut ja päiväkodit voisivat olla siirtolaisuuspolitiikan valtteja. Peter Vesterbackan hanke elvyttää oppilaspulan näivetämiä lukioita aasialaisilla koululaisilla on oikeansuuntainen. Monissa kehitysmaissa lähiovetusta on laiminlyöty jo kahden vuoden ajan ja lasten tuominen Suomeen olisi yhtä kaukonäköistä kuin saksalaislapsista huolehtiminen sata vuotta sitten.

Suomi voisi kasvaa imagonsa ja identiteettinsä mittaiseksi hyödyntämällä etumatkan, joka saavutettiin vuosien takaisten PISA-kokeiden ja suhteellisen hyvin hoidetun koronakriisin ansiosta. Maahanmuuttokriitikoidenkin luulisi myöntävän, että jotkin vaihtoehdot ovat vähemmän uhkaavia kuin toiset. Eikä siinä olisi mitään mullistavaa uutta: Ruotsille ei koitunut haittaa suomalaisista sotilapsista eikä Stella Polaris -operaation tuomista sotilasta perheineen. Sveitsi ei ole katunut sotaorpojen kansainvälistä Pestalozzi-kylää eikä suomalaisten sairaanhoitajien siirtolaisuutta. Maailmansodilta säästyneillä hyvinvointivaltioilla on toki ollut myös huonoja kokemuksia toisenlaisesta maahanmuutosta, mutta laatuun voi vaikuttaa. Tuleen ei pidä jäädä makaamaan.

Laadukas ulkomaalaispolitiikka on valikoivaa ja aktiivista, eikä välttele haasteita tai jää odottelemaan, mitä maailman myrskyt rannoillemme heittävät. Topelius rinnasti Maamme-kirjassaan Suomen vähemmistöt haaksirikkoisiin, mutta pelastusveneiden sijasta nykyaikana käytetään helikoptereita, joilla ihmisiä haetaan pulasta. Kansainvälistä muuttoliikettä voi ennakoita ja kanavoida. Mäzareshärif kesäkuussa 2021 ja Kabul elokuussa 2021 olivat kuin Kirjasalo joulukuussa 1920 ja Kronstadt maaliskuussa 1921. Jo sata vuotta sitten osattiin reagoida ulkomailman mullistuksiin riittävällä kansallisen itsekkyuden ja kansainvälisen inhimillisyyden yhdistelmällä. Hädänalaisille on ihan sama, minkä politiikan tai kiintiön nimissä heidät poimitaan kyytiin. Kun emme jaksaneet auttaa Afganistanin tyttöjä jatkamaan koulunkäyntiään kotimaassaan, voisimmeko edes heitä päästää suojiimme muita helpommin?

Elli Heikkilä

Ph.D., Associate Professor, Research Director
Migration Institute of Finland
elli.heikkila@utu.fi

Population ageing and unbalanced population development

Population ageing has emerged as one of the essential problems facing the developed countries. Japan is leading the statistics at 28 percent of its population being aged 65 and above, followed by Italy (23%), Finland (21.9%), Portugal and Greece (both 21.8%) in the world.

Population ageing and population growth affect the demand of health workers in the world. According to the United Nations Secretary-General High-Level Commission on Health Employment and Economic Growth, the world faces a global shortage of health workers. The demand for health workers is expected to increase, with around 40 million new health worker jobs created by 2030, particularly in high- and middle-income countries. According to the Commission, this demand is unequal since, despite the growth in jobs, there will be a projected shortage of 18 million health workers to achieve the Sustainable Development Goals in low- and lower middle income countries.

As Finland is ranked, in relative terms, third of the countries in the world in ageing population, there are, however, remarkable differences at the regional level within the country. Table 1 is showing the demographic dependency ratio based on the lowest and highest shares of population in the top ten municipalities, in relation to other demographic indicators in Finland in 2020. The demographic dependency ratio is a measure of the number of dependents aged 0–14 and

65 and over, compared with the total population aged 15–64. This demographic indicator gives insight into the number of children and the amount of the elderly population, i.e. non-working population, compared with the number of those of working age.

There are municipalities whose demographic dependency ratio is around a half of those of the municipalities where it is the highest. In ten municipalities, including Helsinki, the capital of Finland, and many growth centers around the country, the share of 65 years old and older is clearly lower than in many rural municipalities. In several municipalities, over 40 percent of the population is classified as elderly. This is not a healthy age structure for the future development of remarkably aged municipalities. A healthy age structure is closely connected to the vitality of the region and to attracting new residents.

Natural population change, migration in terms of net country-internal migration and net international migration are also positive for many of the municipalities with a low dependency ratio. At the other extreme, there are municipalities for which many of these indicators are negative or population growth is very low. Finally, the share of population with a foreign background is the highest in growth centers and lowest in the rural municipalities. International migration is thus not compensating the loss of population with other demographic factors in these rural municipalities.

Population development plays out differently throughout Finland as the analysis indicates: many centers are flourishing, but at same time, rural municipalities face vulnerabilities. In regional development, one dimension of vulnerability can increase the likelihood for others. In other words, various indicators may lead to an accumulation of vulnerabilities, which poses distinct challenges for many regions not only in Finland, but in other European countries as well.

Sources

Findlay, Allan M. (2005). Editorial: Vulnerable Spatialities. Special Issue: Population and

Vulnerability: Making Sense of Vulnerability. *Population, Space and Place*, 11(6), 429–439.

PRB (2021). Countries with the oldest population in the world. Available: <https://www.prb.org/resources/countries-with-the-oldest-populations-in-the-world/> Accessed 7.7.2021.

United Nations Secretary-General High-Level Commission on Health Employment and Economic Growth (2016). Working for health and growth: investing in the health workforce. Available: <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1060931/retrieve> Accessed 9.7.2021.

Table 1. Demographic dependency ratio based on the lowest and highest values in the top ten municipalities, in relation to other demographic indicators in Finland in 2020 (Data: Statistics Finland).

Municipalities	Demographic dependency ratio	65+, %	Natural population change	Net migration in country-internal migration	Net international migration	Foreign background persons, %
Helsinki	46,5	17,4	1293	-1044	2928	16,9
Tampere	48,2	19,2	117	2094	680	8,2
Vantaa	48,6	15,5	858	1039	1636	22,0
Turku	50,3	20,9	-85	659	849	12,6
Espoo	51,0	15,0	1384	-602	2379	19,1
Jyväskylä	51,1	18,6	209	378	423	5,5
Oulu	51,6	16,6	722	619	537	4,6
Vaasa	55,3	20,6	-13	-256	172	9,6
Järvenpää	55,5	18,9	127	539	90	6,4
Sipoo	55,7	17,8	8	457	52	6,0
Puumala	103,3	44,0	-42	30	-2	2,1
Parikkala	103,8	40,8	-70	-14	5	2,3
Pielavesi	104,5	37,6	-54	-17	1	1,9
Padasjoki	105,2	41,3	-39	-3	9	1,6
Vesanto	106,3	42,4	-41	0	-1	1,7
Sysmä	106,4	43,2	-49	18	3	1,8
Hailuoto	106,8	38,9	-14	3	2	1,7
Kuhmoinen	108,2	43,9	-47	5	-2	1,1
Kivijärvi	108,5	38,8	-13	21	3	1,4
Kaskinen	112,3	41,7	-6	7	31	11,1
Finland	61,9	22,7	-9025	296852*	17814	8,0

*the number of total country internal migration between municipalities in Finland

Miika Tervonen & Johanna Leinonen (toim.) (2021). *Vähemmistöt muuttajina: näkökulmia suomalaisen muuttoliikehistorian moninaisuuteen*. Tutkimuksia 6. Siirtolaisuusinstituutti. 262 s.

Vähemmistöt muuttajina

Vähemmistöt muuttajina: näkökulmia suomalaisen muuttoliikehistorian moninaisuuteen on erittäin tervetullut lisä suomalaisen muuttoliikehistorian tutkimukseen. Teoksessa käsiteltävät vähemmistöt ovat saamelaiset, suomenruotsalaiset, romanit, tataarit, juutalaiset, itäkarjalaiset, inkeriläiset ja suomenruotsalaiset kuurot. Kirja koostuu johdannosta ja kymmenestä eri vähemmistöjä käsittelevästä artikkelista. Kirjan luvut on jaettu kolmeen osioon, jotka käsittelevät aihetta yllirajaisuuden, pakolaisuuden ja hyvinvointivaltion näkökulmista. Teoksen toimittajat Miika Tervonen ja Johanna Leinonen ovat ansioituneita alan tutkijoita, ja he ovat koonneet monipuolisen kirjoittajajoukon. Kaikkiaan teoksen kirjoittamiseen on osallistunut 14 henkeä, jotka kahta lukuun ottamatta ovat suomalaisia historian-, kulttuurin- ja yhteiskunnan-tutkijoita.

Miika Tervosen ja Johanna Leinosen laatimassa johdannossa teoksen lähtökohdaksi ilmoitetaan kaksi rinnakkaista väittämää: (1) vähemmistöillä on kokoaan suurempi mer-

kitys kansainvälisissä muuttoliikkeissä, ja (2) kansallisessa muuttoliiketutkimuksessa vähemmistöjen merkitys on näkymätöntä ja alituttua (s. 11). Kirjoituksen lähtökohdalla on havainto, että usein vähemmistöt ovat yliedustettuina kansainvälisissä muuttoliikkeissä, ja tämä koskee Suomessa esimerkiksi suomenruotsalaisia ja romaneja. Lisäksi toimittajat toteavat ulkosuomalaisuus-käsitteen melko kritiikittömän käytön, joka osaltaan häivyttää näkyvistä ulkomailla asuvan suomalaistaustaisen väestön monimuotoisuutta (s. 13).

Ylipäätään johdannossa kiinnitetään paljon huomioita kansallisvaltion rooliin kansainvälisiin muuttoliikkeisiin liittyvien ilmiöiden jäsentämisessä. Tämä on yhtäältä itsestään selvää sikäli kuin tarkastellaan kansainvälistä eli valtioiden välistä liikkuvuutta, mutta toisaalta tuo esiin kansallisen katseen dominoivuuden ilmiöiden sisällön arvioinnissa ja niihin liittyvissä "hiljaisuuk-sissa", eli huomiotta jättämisissä. Vähemmistöryhmien rooli onkin jäänyt vähäiseksi muuttoliikkeiden tutkimuksessa. Tervonen ja Leinonen toteavat lisäksi, että "vähemmistöillä on kokoaan merkittävämpi rooli myös muuttoliikkeiden hallinnan historiassa" (s. 15). Usein syystä tai toisesta "epätoivottuja" ryhmiä varten luodaan uusia säädöksiä, josta esimerkiksi käyköön ajankohtainen turva-paikkahakijoihin liittyvä julkinen sääntely.

Kirjan ensimmäinen osio on nimetty yllirajaiseksi toiseudeksi. Aleksi Huhdan ja Mats Wickströmin artikkeli tutkii kahden suomenruotsalaisen vasemmistoaktivistin, Aili ja Georg Backlundin, Amerikan-matkan taivalta ja paluuta Suomeen sekä elämää molemmissa paikoissa. Yllirajaisuus nivoutuu osaksi koko elämänkaarta, ja tarinan edetessä tulevat selväksi niin yksilökohtaiset erot kokemuksissa kuin valtameren takaisten kokemusten pitkäaikaiset vaikutukset elämään. Artikkelit on hieno mikrohistoriallinen kuvaus 1900-luvun aatteista ja kansainvälisyyden osuudesta siinä. Ellen Marie Jensenin ja Tim Frandyn kirjoitus on koskettava kuvaus saamelaisista ja heidän "poispyyhitystä" identiteetistään sekä sen uudelleen löytämisestä. Ylisukupolvinen tarina kertoo hyljeksityn etnisen vähemmistön (saamelaiset) identiteetin piilottamisesta muuttajasukupolven toimesta ja kuinka heidän jälkeisensä löydä-vät kadotetut sukujuurensa.

Ainur Elmgren tarkastelee Suomen ensimmäisen muslimiyhteisön, tataarien, yllirajaisia suhteita ja käytäntöjä. Keski-Venäjältä muutamista kylistä autonomiseen Suomeen muuttaneiden tataarikauppiaiden kautta Elmgren tekee laajan kierroksen 1800- ja 1900-luvun yhteiskunta- ja aatehistorialli-

seen kehitykseen muslimivähemmistön näkökulmasta. Tataarien elämään kietoutuvat niin uskonnolliset kontaktit kuin panturkilaisuuden ideologia sekä monenlaiset suhteet eri maissa asuviin yhteisöihin ja niissä toimiviin instituutioihin. Laura Ekholmin artikkeli juutalaistaustaisesta mutta luterilaisuuteen kääntyneestä teollisuuspatruuna Axel Wilhelm Wahrenista (1814–1885) on huima seikkailu Itämeren alueen vähemmistöihin ja kauppiassukujen elämään. Wahren on yksi suomalaisen taloushistorian merkikhenkilöistä, jonka juutalaiset juuret eivät ole aiemmin kiinnittäneet laajasti huomiota. Ekholm tuo esiin taustan merkityksen Wahrenin liiketoimien kannalta ja samalla kiinnittää huomiota perinteisen kansallisen historiankirjoituksen ongelmakohtiin.

Kirjan toinen, pakolaisuutta käsittelevä jakso tarkastelee kolmen artikkelin voimin toiseen maailmansotaan ja siihen liittyvää suomalaista pakolaisuutta. Siinä kun maailmansotaan liittyvät väestönsiirrot ovat melko tunnettuja ilmiöitä, niin vähäisemmälle huomiolle on jäänyt sotaan liittyvä poliittinen pakolaisuus Suomesta Ruotsiin. Näistä Simo Muirin katsaus suomenjuutalaisten omista evakuointisuunnitelmista Ruotsiin vuonna 1944 oli ainakin itselleni entuudestaan tuntematon asia. Suomen juutalaisväestö oli perillä natsi-Saksan juutalaisvainoista muuta väestöä paremmin ja koki syvää huolta mahdollisesta Suomen saksalais miehityksestä jatkosodan edetessä. Tätä varten juutalaisseurakuntien johtohahmot alkoivat suunnitella salaista evakuointiopeeraatiota, jossa maan koko juutalaisväestö olisi siirtynyt Ruotsiin pakoon. Muirin monipuolinen kuvaus suunnitelmista kertoo sota-ajan syvästä epävarmuudesta yhden vähemmistön näkökulmasta.

Osion kaksi muuta artikkelia tarkastelevat jatkosodan jälkeistä aikaa, jossa Suomessa entisten Neuvostoliiton kansalaisten elämä muuttui tukalammaksi valvontakomission otettua vallan ja vaatiessa neuvostokansalaisten paluuta takaisin. Seija Jalagin artikkeli itäkarjalaisista pakolaisista havainnollistaa, millä tavoin pakolaismatkoja järjestettiin ja kuinka pyrittiin estämään kiinnijääminen. Outi Kähärin kirjoitus puolestaan katsoo inkeriläisten jatkomuuttoa Suomesta Ruotsiin. Molemmat keskustelevat näiden ryhmien suhteesta muihin suomalaisiin siirtolaisiin, joita alkoi saapua seuraavina vuosikymmeninä. Niin Jalagin kuin Kähäri tuovat esiin tarkastelemiensa ryhmien epävarman position ”suomalaisina” ja siihen liittyvän halun päästä pois jatkuvan pelon ja huolen piiristä muuttamalla Ruotsiin. Kaikki kolme pakolaisuutta käsittelevää artikkelia

tuovat esiin syystä tai toisesta yhteiskunnan marginaaleissa olleiden ryhmien kokemuksen suomalaisesta yhteiskunnasta sotavuosina ja pian niiden jälkeen.

Kirjan kolmas osio tarkastelee hyvinvointivaltion ja toiseuden suhdetta kolmella artikkelilla. Hanna Lindbergin kirjoitus tuo esiin suomenruotsalaisten kuurojen mittavan muuttoliikkeen Ruotsiin ja kertoo muutoinkin kuurojen koulutustilanteesta 1900-luvun Suomessa. Suomenruotsalaisia kuuroja voidaan pitää vähemmistönä, jonka keskeisenä instituutiota toimi Porvoon kuurojenkoulu (kaksikielinen 1846–1892, ruotsinkielinen 1892–1992) lakkauttamiseensa saakka. Syy lakkauttamisen taustalla on pienentynyt oppilasmäärä, sillä suuri osa suomenruotsalaisia kuuroja oli muuttanut Ruotsiin parempien koulutusmahdollisuuksien vuoksi. Miika Tervosen ja Inka Jeskanen artikkeli tuo esiin Suomen romanien mittavan muuton Ruotsiin osana toisen maailmasodan jälkeistä yhteiskunnallista rakennemuutosta. Monille romaneille jäi kuitenkin pysyviä suhteita Suomeen, ja maiden välille syntyi aktiivinen liikkuvuuden tila. Artikkelissa käsitellään laajalti hyvinvointipolitiikan merkitystä molemmissa maissa, joka tuo hyvin esiin politiikan kulttuurisidonnaisuuden. Teoksen viimeisessä artikkelissa Blanka Henriksson tarkastelee Ruotsiin muuttaneita suomenruotsalaisia ja tuo hienosti esiin kansallisen ja kielellisen identiteetin monimuotoisuuden.

Vähemmistöt muuttajina on kiinnostava ikkuna kansallisen muuttoliikehistorian vähemmän tunnettuihin ilmiöihin. Hyvin toimitettu kirja on helposti lähestyttävä, tarjoaa uutta tietoa monista ilmiöistä ja ennen kaikkea nostaa esiin vähemmistöryhmien muuttoliikehistorian. Teoksesta jää uupumaan kattavampi pohdiskelu teoksen havaintojen mahdollisista vaikutuksista suomalaisten muuttoliikkeiden tutkimukseen, siihen liittyvään tarpeeseen paikata katvealueita ja luoda monipuolisempia kuvauksia asiasta. Vaikka Tervonen ja Leinonen eivät ole ensimmäisiä, jotka tuovat esiin vähemmistöjen muuttoliikkeitä Suomessa, niin kyseessä on silti toistaiseksi monipuolisin ja kattavin katsaus aiheeseen. Toivon, ettei kirja jää ainoastaan kriittisten muuttoliiketutkijoiden käyttöön, vaan löytää laajemman yleisön suomalaisessa muuttoliiketutkimuksessa, sillä kuten kirjoittajat toteavat: ”vähemmistöillä on ollut kokoaan suurempi merkitys muuttoliikkeiden historiassa” (s. 11).

*Tuomas Martikainen
Dosentti, Itä-Suomen yliopisto*

Aaltonen, Jouko & Sivonen, Seppo (2019). *Orjia ja isäntiä*. Ruotsalais-suomalainen siirtomaaherruus Karibialla. Helsinki: Into Kustannus. 315 s.

Kolonialismin historia on noussut otsikoihin viime aikoina muun muassa *Black Lives Matter* -liikkeen saaman huomion ansiosta. Dokumenttielokuvaohjaajan, tuottajan ja dosentin Jouko Aaltosen ja yleisen historian dosentin Seppo Sivosen yhdessä kirjoittama *Orjia ja isäntiä* -teos valaisee myös Suomen kytköksiä orjakauppaan ja siitä saatuun taloudelliseen hyötyyn Ruotsi-Suomen aikakaudella.

Kirja on taitavasti kirjoitettu ja helppolukuinen. Viitetiedot on jätetty pois, jotta lukeminen olisi vaivattomampaa ja kirjassa on listattuna vaikuttava määrä lähteitä. Jäin lukiessani joskus kaipaamaan viitteitä, mutta ymmärrän kirjoittajien valinnan. Lähteet joka tapauksessa mahdollistavat laajan lisätiedon saannin, jos aihetta haluaa tutkia tarkemmin.

Lähteiden valossa orjuuden historia näyttäytyy edelleen orjuuttajien historiana, sillä orjien näkökulmasta asiaa tarkastelevaa materiaalia ei ole olemassa paljoakaan. Ruotsi-Suomen siirtomaasta Länsi-Intian saaristossa sijaitsevalta Saint Barthélemy'n saarelta on säilynyt vain vähän kirjallisia tietoja rodullistettujen elinolosuhteista (Aaltonen ja Sivonen 2019, 146). *Orjia ja isäntiä* -teoksessa mainitaan kuitenkin useampi kansainvälisestikin tunnettu kirja, jotka pyrkivät tuomaan laajempaan tietoisuuteen orjuuden epäinhimillisyyttä orjuutettujen näkökulmasta.

On selvää, että kirjoittajat ovat huolellisesti perehtyneet aikakauteen ja kuvaavat sitä huomattavalla pietetillä. Yksityiskohtien ja rikkaiden henkilötarinoiden avulla lukija ikään kuin sukeltaa mukaan historialliseen aikaan, joka elävöityy sellaiseksi kuin lukija itsekin olisi mukana trooppisella saarella aaltojen lyödessä verkkaisesti rantaan. Vaikutelmaa vahvistaa kirjan taidokkaasti valittu kuvitus. Teos myös kuvailee kiinnostavalla tavalla arkea ja siihen kuuluvia elementtejä kuten huveja ja tiedonvälitystä Saint Barthélemy'n saarella.

Saint Barthélemy oli Ruotsi-Suomen valan alla 1784–1878. Sitä ennen ja sen jälkeen saari on ollut osa Ranskaa. Ruotsi-Suomi pohti siirtomaan hankkimista pitkään ja epäonnistui hankkeissaan useita kertoja. Maa teki useamman yrityksen luodakseen menestyviä siirtokuntia Amerikkaan ja Afrikkaan. Saint Barthélemy siirtyi Ruotsi-Suomen hallintaan maan tietämättä tarkasti uuden siirtomaansa ominaisuuksista. Koska saarella ei voinutkaan viljellä sokeriruokoa, Ruotsi-Suomi päätyi pohtimaan muita mahdollisuuksia, joista kannattavimpina pidettiin vapaakauppaa ja orjakauppaa. (Aaltonen ja Sivonen 2019, 95–96) Aaltonen ja Sivonen (2019, 94) kuvaavat kolonialismin etenemistä siirtomaissa seuraavasti: "ensin [saapuivat] löytöretkeilijät, sitten kauppiat, kirkko sekä lähetyssaarnaajat ja viimeisenä virkakoneisto sotilaineen."

Orjuus ja orjakauppa muodostivat siis monimuotoisen poliittisen, taloudellisen, oikeudellisen ja diplomaattisen vyyhdin, johon kytkeytyi valtavasti intressejä. Oma siirtomaa katsottiin pelkän kaupan käymistä hyödyllisemmäksi, koska kustannuksia voitiin vähentää tuotaessa tuotteita suoraan alueelta, joka oli maan itsensä hallinnassa. Samalla voitiin myös edistää omien tuotteiden vientiä siirtomaihin. *Orjia ja isäntiä* -teoksessa käy ilmi myös, kuinka eri puolilla maailmaa sijaitsevat siirtomaat ja siirtokunnat vaihtoivat omistajaa, tekivät yhteistyötä tai kilpailivat keskenään.

Orjuus ja taloudellinen hyöty liittyivät tiiviisti yhteen. Aaltonen ja Sivonen (2019, 10–11) kuvaavat orjuutta oman aikansa öljyksi, joka "edisti ja aktivoi finanssi-, rakennus- ja kuljetussektoria". Orjakauppaan ja orjuuteen liittyviin kauppasuhteisiin heijastuivat kulloinkin harjoitettu politiikka ja eri maiden muuttuvat tilanteet. Ruotsi-Suomea ei voida pitää merkittävänä toimijana orjakaupan kentällä, mutta se muun muassa mahdollisti orjien salakaupan jatkumista orjuuden lakkauttamiseen tähtäävien pyrkimysten aikana ja osallistui kaupankäyntiin liittyvään poliittiseen juonitteluun.

Orjuuden lakkauttaminen oli pitkälinen prosessi, jonka aikana toisten maiden lopettaessa toiset hyötyivät tilanteesta ja jatkoivat orjatyövoiman välittämistä, mistä oli hyötyä myös heille, jotka itse olivat lakkauttaneet orjuuden. On tärkeää huomata, että orjuuteen vaativat myös itse vapauttamistaan, vaikka vapauttamisen historia usein kerrotaan ainoastaan valkoisen väestön näkökulmasta ja heidän toimijuutensa kautta. Maailman ainoan orjakapinasta syntyneen valtion Haitin vallankumouksen merkittävydestä ei juuri puhuta, mutta se muistetaan nostaa esille *Orjia ja isäntiä* -teoksessa (Aaltonen ja Sivonen 2019, 260). Maa itsenäistyi Ranskan vallan alta vuonna 1804 ja oli maailman ensimmäinen valtio, joka kielsi orjuuden harjoittamisen. Vallankumousta vauhditti Yhdysvaltojen itsenäistyminen ja Ranskan suuren vallankumouksen henki, joka julisti kaikki ihmiset tasa-arvoisiksi. Ranska vaati valtavia korvauksia menettämästään tuottoisasta siirtomaasta tunnustaessaan sen itsenäisyyden vuonna 1825. Tällä oli tuhoisat vaikutukset tuoreen valtion talouteen. Orjuuden alas ajaminen maailmassa onnistui lopulta monenlaisen liikehdinnän tuloksena pitkän ajanjakson kuluessa, rakenteellista epäoikeudenmukaisuutta muuttamaan tarvittiin kaikkien panosta. Orjuuden päättymiseen johtava kehitys sai tukea myös maailman taloudellisesta muutoksesta. Merkantilismin ajan tullessa päätökseensä myös orjataloudesta luovuttiin. (Aaltonen ja Sivonen 2019, 240 ja 242)

On kiinnostavaa, että vaikka esimerkiksi Saint Barthélemykin saarella aktiivisesti läsnä ollut Ranska selkeästi oli yksi merkittävimmistä orjakauppaa harjoittaneista maista, se ei vielä tänäkään päivänä halua nähdä itseään orjuuttajana, ja orjuuteen liittyvää historiaa ollaan vasta nostamassa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yksi tärkeä virstanpylväs on ollut vuonna 2001 säädetty laki, *la loi Taubira*, jonka ansiosta Ranska maailman ainoana maana määrittelee orjakaupan ja orjuuden rikoksiksi ihmisyyttä vastaan. Vuosittain 10.5. vietettävää orjuuden lakkauttamisen päivää on vietetty Ranskassa vuodesta 2006. Tätä vasten voi miettiä, miten tietoisia omasta orjakauppaan liittyvästä historiaastamme me olemme Pohjoismaissa.

Orjia ja isäntiä -kirjan luettuaan voi hahmottaa selkeämmin orjakaupan ja orjuuden kategorioita luovan luonteen. Ihmisiä jaettiin muun muassa vapaisiin ja orjiin, valkoiisiin, mustiin ja värillisiin. Kategorioiden jatkumot ovat edelleen hyvin selkeästi nähtävissä suomalaisessakin yhteiskunnassa ja ne määrittävät sitä, kenellä katsomme olevan oikeuksia, mihin ja miksi. Käsitys sii-

tä, että vapaudet, oikeudet ja yhdenvertaiset mahdollisuudet ymmärretään niin itsestään selvästi ainoastaan valkoisille ihmisille kuuluvina, näkyy yhä edelleen yhteiskuntajärjestelmässämme esimerkiksi syrjintänä.

Orjakauppa on meitä ajallisesti paljon lähempänä kuin monesti osaamme ajatella ja sen vaikutukset ovat yhä nähtävissä. Orjakauppa on merkinnyt yli 12 miljoonan ihmisen pakkosiirtoa ja orjuuttamista ja arviolta jopa 7 miljoonan ihmisen välitöntä kuolemaa kauppareiteilla. On hämmentävää, kuinka vähän tämän huomattavan ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen seurauksista ja vaikutuksista on puhuttu aivan viime päiviin asti. Sen pohtiminen, kuka oli enemmän syyllinen tai vähemmän syyllinen orjakauppaan ei ehkä ole kuitenkaan itse kysymyksen keskiössä, Ruotsi-Suomen mahdollistaman orjakaupan volyymit eivät lopulta olleet kovin merkittävät. Sen sijaan näkisin olennaisena sen, minkälaisen asennoitumisen toisiin ihmisiin osallisuus orjakaupassa ja orjuuttamisessa mahdollisti yhteiskunnassa, sillä sen seuraukset ovat selkeästi olleet erittäin kauaskantoiset ja istuvat syvässä.

Pidin kiinnostavana *Orjia ja isäntiä* -kirjan lopussa dokumentoitua keskustelua orjuuden lopettamiseen pyrkimisestä ja sen herättämistä ajatuksista Ruotsin-Suomen aikakaudella. Keskustelu muistuttaa mielestäni kovasti nykyistä hyvin kaksijakoista maahanmuuttokysymyksistä käytävää yhteiskunnallista keskustelua Suomessa. Keskustelun keskiössä tuntuvat olevan niin aiemmin kuin nykyäänkin taloudelliset kysymykset ja hyödyn tavoittelu, ei niinkään inhimillisuus tai ajatukset kaikkien ihmisten tasavertaisuudesta. Lisäksi käydyssä keskustelussa saatetaan vähätellä orjuudessa elävien elinolosuhteiden karmeutta.

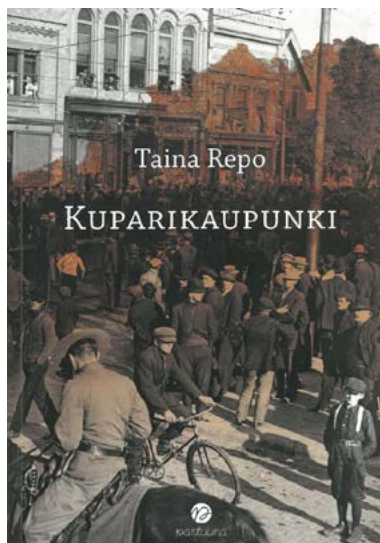
Aikana johon tapahtumat sijoittuvat Suomi oli osa Ruotsia ja se tulee moneen kertaan esiin yksityiskohtia ja henkilöhistorioitakin tarkasteltaessa. Näin ollen orjakauppaan kytkeytyvä kolonialismin historia vääjäämättä on osa Suomen historiaa. Kolonialismin voi nähdä heijastuvan esimerkiksi Suomen vähemmistöihinsä kuten ulkomaalaisiin, saamelaisiin ja romaneihin kohdistamasta politiikasta ja menettelyistä. Aaltonen ja Sivonen (2019, 300) pohtivatkin teoksensa loppupuolella, kuinka orjuus yhä tänäkin päivänä jatkuu sen ainoastaan ottaessa uusia muotoja kuten "pakkotyö, velkaorjuus, ihmismalakuutus- ja -kauppa, periytyvä orjuus, lapsiorjuus ja pakkoavioliitot". YK:n työjärjestön ILO:n tekemien arvioiden mukaan tällä hetkellä arviolta 40 miljoonaa ihmistä elää orjuudessa tai sen kaltaisissa olosuhteissa (Aaltonen ja Sivonen 2019, 299).

Orjia ja isäntiä -teos sai tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon vuonna 2020 ja se on ollut *Kanava*-tietokirjapalkintoehdokkaana. Teos on merkittävä, kipeästi kaivattu ja erittäin ajankohtainen. Toivon, että Suomessakin päästäisiin siihen, että orjuuteen ja orjakauppaan liittyvä historia tuodaan näkyvämmällä tavalla osaksi perusopetusta ja yleissivistystä, jotta sen seurauksia ja lieveilmiöitä olisi mahdollista ymmärtää laajemmin ja analyttisemmin. Tämä on myös

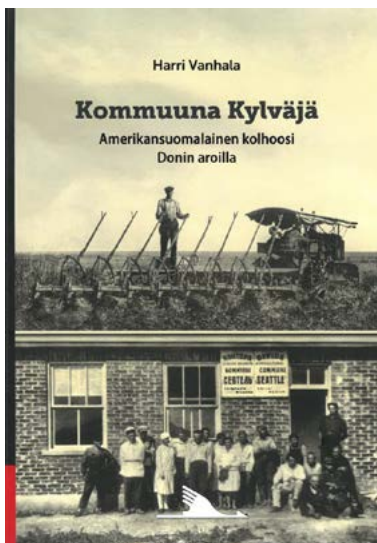
edellytys näihin seurauksiin puuttumiselle ja niiden eriarvoisuutta synnyttävien rakenteiden purkamiselle. Paljon ajateltavaa antava *Orjia ja isäntiä* -kirja toimisi erinomaisena työvälineenä tässä työssä, sillä kuten kirjoittajat teoksensa viimeisellä sivulla muistuttavat: "Orjuuden asia on meidänkin asiamme" (Aaltonen ja Sivonen 2019, 301).

Nora Repo-Saeed

Uskontotieteen tohtori, sosionomi (AMK)-diakoni

Taina Repo (2021). Kuparikaupunki. Suomalaisten tarina Ameriikan maassa. Kulttuuriosuuskunta Patruuna. 198 s.

Harri Vanhala (2021). Kommuuna Kylväjä. Amerikansuomalainen kolhoosi Donin aroilla. Julkaisuja 41. Siirtolaisuusinstituutti. 248 s.

Amerikkalaista kuparia ja venäläistä viljaa – kiinnostus kaukosiirtolaisuuteen lisääntymässä

Toimittaja Taina Repo on fiktiivisessä kirjassaan *Kuparikaupunki* kuvannut amerikkansuomalaisten elämää Pohjois-Michiganin Calumetin kaupungissa. Tapahtumat sijoituvat viime vuosisadan alkuvuosiin. Koska kirja on paljolti perhetarina, avaan hieman mainiossa kirjassa esitettyjen tapahtumien yhteiskunnallisia taustoja.

Vuonna 1987 ajelin aineistonkeruumatkalla Pohjois-Michiganissa. Olin aamulla lähtenyt kotoamme Ann Arborista Detroitin liepeiltä pohjoiseen, kohti Calumetin kaupunkia. Matkaa kertyi rämisevällä paketti-autolla 900 km. Tarkoitus oli haastattelujen lisäksi hankkia materiaalia Siirtolaisuusins-

tituutin arkistokokoelmiin. Calumet oli 120 vuotta sitten amerikkansuomalaisuuden keskuspaikkoja Yhdysvalloissa. Alueella toimi lukuisia kuparikaivoksia, suurin oli Heclan kaivos Calumetissa. Kaupunki oli kuvaannollisesti kasvanut malmin ympärille ja päälle. 1900-luvun alussa kaupungissa ja sen ympäristössä asui enimmillään noin 70 000 henkeä. Suomalaiset olivat paikkakunnan suurin etninen ryhmä. Kaupunki kuhisi elämää: uusi teatteri- ja oopperatalo sai vieräkseen parhaat amerikkalaiset näyttelijät. Laulajista maailmankuulu Carusokin oli vieraana. Kaupunkiin rakennettiin myös 1913 jäähalli, joka toimii edelleen.

Vaikka ulkoisesti kaupunki menestyi, sisällä kuohui. Pitkät työpäivät syvällä kai-voksessa, heikot palkat ja olematon työtur-vallisuus koettelivat mainareita. Hecla-yhtiö tunnettiin siitä, että se rekrytoi mielellään itäeurooppalaisia, joiden oletettiin kielitai-dottomina ja kovaan maatyöhön tottuneina olevan sopuisaa ja tuottoisaa työvoimaa. Toi-sin kävi, sillä tuon ajan katkerimmat työtais-telut USA:ssa käytiin suomalaisten ja balkani-laisten toimesta kuparialueella.

Vuosina 1913–1914 alueella käytiin pitkä lakko, joka päättyessään toi joitain pieniä uu-distuksia ja joka lopulta päättyi lakkolaisten tappioon. Taina Revon kirjassa esitetty su-rullinen Italian Hall -tragedia edisti karulla tavallaan lakon loppumista. Italialaisten tal-lolle oli lapsille tarkoitettuun pikkujoulujuh-laan kerääntynyt joulun alla 1913 noin 700 lasta vanhempineen. Ulkopuolelta huudetun ”Tulipalo”-hälytyksen seurauksena syntyi pa-niikki, jossa kuoli 70 henkeä. Menehtyneitä suomalaisia oli 50, heistä 40 joulua odotta-via lapsia. Väärän hälytyksen antajaa tai sen syytä ei ole koskaan saatu selville. Huudosta on vahvasti epäilty rikkureita, joita värvättiin suurin joukoin kaupunkiin.

Kaivostoiminta loppui ensimmäisen maa-ilmansodan jälkeen. Useimmat siirtolaiset lähtivät Chicagoon ja Detroitiin. Suuri osa suomalaisista jäi asuinsijoilleen, sillä he oli-vat kotoutuneet karuun ympäristöönsä. Toi-saalta suomalaiset olivat vuosien 1913–1914 lakkojen jäljiltä saaneet maineen yhteiskun-nallisesti aktiivina ryhmänä, joten heidän kysyntänsäkään amerikkalaisilla työmark-kinoilla ei ollut parasta laatua. Ironiaa tai ei, mutta calumet on paikallisen alkuperäisvä-estön kieltä, ja tarkoittaa rauhanpiippua.

Nykyisin Calumetissa on noin 7 000 asu-kasta. Kaupungin asukkaista lähes 40 %:lla on suomalaiset juuret. Kaupunki elää paljolti turismista – villi erämaa ja hyvin säilyneet kaivoskuilut kutsuvat. Calumet onkin täynnä kaivostoimintaan ja siirtolaisuuteen liittyvää historiaa.

Toimittaja Taina Repo on kirjassaan *Ku-parikaupunki – suomalaisten tarina Ameriikan maassa* kutsunut ammattitaidolla fiktiivisen siirtolaistarinan Calumetin suomalaisista. Kirjoittajalla ei ole omakohtaista kokemusta Amerikan siirtolaisuudesta tai siirtolaisuus-udesta yleensäkkään. Se ei ole kuitenkaan este-nä hienosti etenevälle tarinalle suomalaisten elämästä kuparialueella. Taina Repo on tai-dokkaasti yhdistänyt siirtolaisuuteen liittyvät yhteiskunnalliset ja yksilölliset muutokset.

Päähenkilöt Kaarina ja Jalmari tapaa-vat suomalaisten kesäjuhilla Calumetissa. Parille syntyy lapsia ja elämä soljuu kohti hyvinvointia ja amerikkalaisuutta. Lapset

saavat ”kielisiä” ystäviä, oppivat maan tavat ja kulttuurin, vanhemmat ahkeroivat omal-la sarallaan. Elämään tulee kuitenkin paha särö Italian Hallin joulujuhlien myötä. Taina Revon kirja – kuten alueen suomalainen siir-tolaisuuskin – kulminoituu tuohon tapahtu-maan. Eloon jääneet nuoret avioituvat kuka minnekin. Huomattava osa suomalaisista jäi paikkakunnalle ja jatkoi elämäänsä kupari-alueella sulautuen vähitellen osaksi amerikkalaista yhteiskuntaa.

Kirjassa käytetään jonkin verran ”fingels-kaa”, eli amerikansuomalaisten käyttämiä lainasanoja. Lumperijäkki, drilli, pätsäri jne. vilahtavat tekstissä. Ehkä asianomaisen si-yun alanootiksi olisi kannattanut laittaa kuhunkin termiin liittyvä suomennos. Kaik-kiaan ”Kuparikaupunki” on todenmukaisesti ja hyvin kirjoitettu. Teos osoittaa siirtolaisu-teen liittyvän kompleksisuuden, mutta toi-saalta myös elämän voiman. Periksi ei anneta. Suosittelen kirjaa lämpimästi lukijalle, joka haluaa luistavasti kerrotun perhetarinan myötä tutustua todentuntuiseen amerikan-suomalaiseen siirtolaisuusympäristöön.

...Ja sitten Neuvostoliittoa rakentamaan

Harri Vanhalan teos alkaa oikeastaan siitä, mihin Taina Revon kirja päättyi. Kuten ”Ku-parikaupunkikin” osoitti, amerikansuoma-laiset olivat saapuessaan raskaissa metsä- ja kaivostöissä. Kova työ tuotti toki tulosta, pe-heet vaurastuivat ja lapset kasvoivat. Skandi-naaveja myöhemmin USA:han tulleet suoma-laiset olivat raskaammassa ja huonommin palkatuissa töissä naapurimaiden muuttajiin verrattuna. Niinpä moni teempäin halua-via amerikansuomalainen tarttui värvääjien koukkuun ja lähti Neuvostoliittoon sosialis-mia rakentamaan. Näiden muuttojen yleis-piirteet on hyvin tutkittu ja raportoitu Reino Keron, Auvo Kostiaisen, Keijo Virtasen, Teuvo Peltoniemen ja monen muun suomalaisen saatikka amerikansuomalaisen tutkijan toi-mesta. Mutta paljon on jäänyt tutkimuksen valtavriran katveeseen. Tässä suhteessa Harri Vanhalan tietokirja *Kommuuna Kylväjä. Ame-rikansuomalainen kolhoosi Donin aroilla* on erinomaisen tärkeä lisäys suomalaiseen utopiakirjallisuuteen. Kirjan takakannen teksti kiteyttää teoksen perusajatuksen hyvin:

Vuonna 1921 eräät Yhdysvaltain länsi-rannikon suomalaiset perustivat Kom-muuna Kylväjän. He asettuivat Neuvos-to-Venäjäälle viljelemään koneellisesti mustanmullan aluetta. Alkoi uurastus Donin aroilla. Alku oli hyvin vaikeaa, mutta lopulta heinäaro muuttui mal-litilaksi. Kylväjä oli ylivoimainen ver-

rattuna pakolla muodostettuihin valtiontiloihin. Siksi jopa Stalinin aikana siedettiin omapäistä määräysten vastustakin toimintaa.

Alkujaan kirjan piti olla paljolti tekijän isovanhempien Clas Collanin ja Laina Paajasen henkilötarina. Aineiston ja sitä myöten tekijän tiedon karttuessa kirjasta tuli julkaisu-vuonna 2021 sata vuotta täyttäneen kommuunan tarina. Toki isovanhempien rooli kirjassa on edelleen keskeinen. Harri Vanhala on kerännyt vuosien aikana massiivisen aineiston mm. paikallisista venäläisistä arkistoista, sanoma- ja aikakauslehdistä sekä sukunsa valokuvista. Vanhala on myös vierailut nykyisessä kommuunassa suomalaisen utopia-tutkimuksen primus motorin Teuvo Peltoniemen kanssa vuonna 2018. Kaikesta saamastaan informaatiosta Harri Vanhala on ”kutonut” erinomaisesti etenevän teoksen kommuunasta ja sen suomalaisista ahertajista.

Vaikka Harri Vanhala ei ole alan tutkija perinteisessä mielessä, on hänen diplomi-insinööriin koulutuksestaan ollut ratkaisevasti apua kirjaa työstettäessä: lähteiden autenttisuus on tarkastettu ja dokumentoitu. Samoin valokuvat, tilastot, kirjeet ja haastattelut tukevat hyvin kirjan tekstiä. Kirja etenee tekijän ehdoilla ja ammattitaidolla. Teoksen on taittanut Siirtolaisuusinstituutin emeritus-tietopalvelupäällikkö Jouni Korkiasaari. Hän on saanut tyylikkäästi tekstin soljumaan ja kuvat elämään.

On usein sanottu, että siirtolaisuus on osa ihmisen utopiaa, haavemaailmaa. Kom-

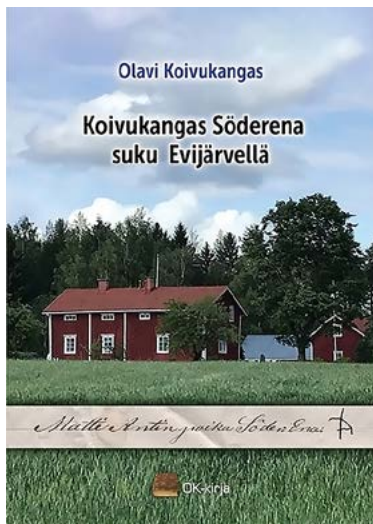
muuna Kylväjän rakentaminen oli itse asiassa utopiaa utopiassa: Neuvostoliitto lienee kaikkien aikojen suurin utopia-kokeilu, ja kommuuna Kylväjä oli sen sisällä pienempi unelmayhteisö. Molemmat unelmat sortuivat, kuten utopiayhteisöille usein käy. Mutta ihmisen työ ja ihmisarvo säilyvät, eli kuten Harri Vanhala kirjassaan toteaa: ”Nämä ihmiset eivät vaatineet etuja ja oikeuksia. He olivat valmiita uhrauksiin utopiansa vuoksi”. Onneksi Clas ja Laina palasivat Suomeen, eivätkä hävinneet sosialismin suuressa myllyryksessä. Ilman paluuta olisi Harri Vanhala ja kirja jääneet syntymättä.

Siirtolaisuusinstituutti on tehnyt todellisen kulttuuriteon ottamalla Harri Vanhalan teoksen julkaisuohjelmaansa. Toivottavasti tässä esitellyt kirjat innostavat tutkijoita ja asiasta kiinnostuneita paneutumaan jatkosakin suomalaisten siirtolaisten käänteisiin. Kahden miljoonan ulkosuomalaisen tarinoista ja tapahtumista on vasta raapaistu pintaa.

Sanastoa

Mainari > miner: kaivostyöntekijä
Lumberjäkki, lumperijäkki > lumberjack: metsuri, jätkä, metsätyömies
Drilli > drill: kaivospora
Pätsäri > bachelor: poikamies
Kääsätä (joskus käytetään termiä 'keesata') > cash: muuttaa tai vaihtaa rahaksi
Lähde: Virtaranta, Pertti (1991). *Amerikansuomen sanakirja*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Ismo Söderling, dosentti, tietokirjailija

Koivukangas, Olavi (2021). *Koivukangas Söderena suku Evijärvellä*. ADverts Printing House, Riika: OK-kirja. 188 s.

Sukukirja arvostuksen osoituksena – on hyvä hahmottaa oma paikkansa elämän jatkumolla

Mikäpä sen tyylikkäämpi teko suvun päämieheltä kuin julkaista sukukirja oman merkkipäivänsä tuntumissa! Sen on tehnyt professori Olavi Koivukangas, joka hiljattain täytti 80 vuotta. Koivukangas tunnetaan eritoten ulkosuomalaisten ystävänä ja puolestapuhujana, myös kaksi kertaa siirtolaisuudesta väitelleenä ja Siirtolaisuusinstituutin alulle saattajana sekä kyseisen laitoksen pitkäaikaisena johtajana.

Kirjansa Koivukangas Söderena suku Evijärvellä hän on omistanut tuleville sukupolville, jotta nämä tietäisivät, mistä ovat lähtöisin ja osaivat sijoittaa itsensä historiaketjuun. Kun yhden suvun tarina on kytketty kotimaan vaiheisiin, kaukupohja lukijakunnassa laajenee. Kyse on lopultakin isossa kuvassa meistä kaikista. Näin on siitäkin huolimatta, että harva muu suku Suomessa on asunut samalla paikalla tuhat vuotta.

Kaikki alkoi siitä, kun kaksi lappalaisia verottanutta pirkkalaista jäi asumaan kalaisan Inanlahden rannalle. Enaperä on Järvisuudun vanhimpia kyliä, ja siellä asuivat Söderenan ja Norrenan suvut. Vuonna 1834 Matti Antinpoika Söderena siirsi ison pohjalaistalon Koivukankaalle. Häjyt olivat silloin "muodissa", puukkojunkkareista oli lähihavaintoja, ja yksi ja toinen paikallinen oli välillä visiitillä Vaasan linnassa. Isontalon Antin, kenties kuuluisimman Härmän häjyn isoäiti oli Söderenan sukua, ja Iso-Antti kävi jokusen kerran Koivukankaallakin tapaamassa serkkujaan. Isoäitiä sanottiin Inan isojalaksi, kun taas Norrenan suvun komeus ilmeni isossa neässä.

"Minulla on geeniperintönä häjyn luonne", tunnustaa myös kirjan kirjoittaja Olavi Koivukangas, talon 15. tunnettu isäntä alkaen Kustaa Vaasan maakirjoista v. 1546. Ei tarvitse omata kovinkaan tarkkaa korvaa, kun äänestä erottaa hivenen ylpeyttä. Tulisuus ei kuitenkaan näy tappelunhaluna, vaan kuten asianomainen sen ilmaisee, on pitänyt tyytyä moukarinheittoon.

Nykyisen Järvisuudun väestö muodostuu länsirannikon varhaisista suomalaisista, ruotsalaisista ja viimeisinä Savosta 1500-luvulta lähtien tulleista kaskenpolttajista. Savolaisten ekspansio ulottui Keski-Pohjanmaalle ja myös Ruotsiin Värmlannin suomalaismetsiin ja jatkui sieltä edelleen Uusi-Ruotsi-siirtokuntaan Delawarejoen laaksoon Pohjois-Amerikkaan vuodesta 1638 lähtien. Enaperä oli osa Pedersöreä, ja Suomen kansan historia, nälänhädät ja sota-ajat liittyvät tietysti koko asujamiston vaiheisiin. Kuljetaan kautta talonpoikaiskapinan, nuijasodan ja suurten nälkävuosien. Isonvihan pahimpina vuosina 1700-luvulla venäläiset olivat painajaisena Järvisuudulla. Teosta varten on tehty myös empiiristä tutkimusta mm. piilopirttien ja pakosaunojen etsimiseksi. Etelä-Pohjanmaalta kun oli viety lapsiakin vangiksi Venäjälle.

Vaikka laivoja alettiin rakentaa raudasta, ja aiemmin hyvin menestynyt tervakauppa siitä johtuen hiipui 1800-luvulla Pohjanmaalla, teitten rakentaminen, kievarilaitoksen perustaminen ja tukkikauppojen yleistyminen elvyttivät taloutta.

Että osaakin välillä kiehahtaa

Ensimmäinen Koivu-Matti oli pahapäinen ja viinaan menevä mies, ja vaikkeivät ne ihan parhaita luonteenpiirteitä olleetkaan, niin kyllä ne terää tekevät tarinoissa. Paimenpojat pakenivat peloissaan uuninpankalle ja vaimoväki kauhisteli kerrankin, kun Matti omiaan puolusti. Tupaan tunkeutuneiden rähinöitsijöiden jouduttua häviölle, isäntä vei kirveen naulakkoon ja sanoi: "Niin totta, kun minä oon Koivu-Matti, niin meidän selkiä ei silitellä! 1860-luvulla sukunimi Söderena sai väistyä Koivukankaan tieltä - ensimmäisten talojen joukossa menttiin uuteen käytäntöön. Sukukirjan laatijan isoisästä Matista tuli isäntä 1901. Tällöin oli jo käytössä syytinki, oman aikansa eläkejärjestelmä, joka turvasi väistyvän isännän, "syytinkituhvan", asumisoikeuden tilalla ja sisälsi muitakin ehtoja. Matti oli armoton työmies, teki ympäriryöreyttä päiviä ja nosti yksinään niin ison kiven, että siinä kahdellekin olisi ollut tekemistä.

Koivukangas oli vauras talo, ja tässä myös torppareita ja väkitupalaisia käsittävässä yhteisössä oli lukuisia persoonallisuuksia, niin kuin Enaperän voimamies Muta-Tuomas sekä Koivu-Samuli, joka oli yleensä asioista eri mieltä kuin muut, nuukuudessaan vitsien sankariksi yltävä ja varsinkin lasten mielestä haka kertomaan kummitusjuttuja.

Myös monet suvun naiset ovat kuvauksen kohteena. Maria Koivukankaan, "Matin Marian" muistaneet ovat puhuneet hänestä vain hyvää, hän oli alinomaa valmis auttamaan apua tarvitsevia ja antoi ruokaa köyhille. Einari Koivukangas, Olavin isä, on kertonut äitinsä olleen toimelias ja vieraanvarainen ja aina vastassa taloon tulijoita valkoinen esiliina edessään. Kun Maria kuoli 1944, kaikki rintamalla olleet neljä poikaa pääsivät hautajaisiin. Sota-ajat kansalaissodasta talvi- ja jatkosotaan ovat saaneet kirjassa omat lukunsa. Lähteenä on käytetty mm. Evijärven sotaveteraanien julkaisua. Poikien palattua sodasta ja Matti-isän voimien vähetessä tehtiin Koivukankaan perinnönjako. Pitkää tikkua vetämällä ratkaistiin, kuka saisi minkäkin rakennuksen. Einari veti vanhaan kotitaloon viittaavan pisimmän tikun.

Koivukankaalta sotaan

Koivukankaan Einari suoritti asevelvollisuutensa Lappeenrannassa, pääsi siviiliin keväällä 1939 ollakseen varsin pian, taivaalle nousseiden sodan pilvien takia, taas tositoimissa. Seinäjoella Evijärven miehet määrättiin Lappajärven pioneerikomppaniaan, sitten junalla Kirvun asemalle, josta marssittiin valtakunnan rajalle. Yksi sotareissu päättyi

aikanaan, mutta tuli toinen. Einarin ryhmästä kolme koki sankarikuoleman, eikä ehjin nahoin selvinnyt monikaan, ruhjevamman sai myös Koivukankaan poika polveensa.

Paluu sotakentiltä tapahtui keskellä yötä marraskuussa 1944. Nuorikko Vieno ja pikkupojat Olavi ja Aulis olivat nukkumassa, kun perheenpää kotiutui, ja oikea perhe-elämä saattoi vihdoinkin alkaa. Perinnönjaon jälkeen tilojen elinkelpoisuus oli kovilla, mutta puunajosta ja metsähakkuista tuli tarvittavia lisäansioita. Varsinaisen elämäntyönsä Einari teki Osuuskunta Metsäliiton palveluksessa, minkä lisäksi hänellä oli kunnallisia ja muita luottamustoimia. Hänestä tuli yksi suvun merkkihenkilöistä myös taiteellisuutensa takia, hän oli sekä kuvataiteilija että kirjailija. Vieno-äidin suku oli Halsualta, ja näiden lähtökohtien merkitystä kirja niin ikään valaisee pesäpalloseura Halsuan Toivon pelaajasankareita myöten. Vieno oli Koivukankaan neljäs miniä. Hänen sanottiin pitäneen kaikkia ihmisiä samanarvoisena ja perineen "halsualaisten kuihailun, jolla hän hauskuutti ihmisiä ympärillään". Lapsilleen hän oli hyvin rakas.

Siirtolaisuus ja siitä väitteleminen

Työnteko ja tilallisen elämän velvoitukset, huolenpito maitten ja mantujen kunnosta, karjasta ja rakennuksista ovat olleet kantavia arvoja Koivukankaan sukutilalla. Tämän oppi jo varhain nykyinenkin isäntä, jonka vanhimpana poikana odotettiin myös ohjaavan nuorempia veljiään maa- ja metsätöissä. Olavi kertoo, miten hänet kansakoulun ekaluokkalaisena otettiin heti syksyllä pois päiväksi koulusta luomaan ruumenia puimakoneen alta. Pahaksi onneksi puimakoneen määmoottorin vetohihna pyöräytti pojan vasemman käden ympäri, niin että luu meni poikki. Tämä tapahtuma on yksi niitä teoksessa kuvattuja miinusmerkkisiä muistoja, joita koivukankaalaisten niin kuin muittenkin sukujen vaiheissa on ollut väistämättä.

Olavin opinnot sujuivat hyvin alusta alkaen kaikilla tasoilla. Hän oli aikanaan myös Pohjalaisen osakunnan inspehtorina. Että

hän sitten päätyi Australiaan väitöskirjan tekoon, siinä on varmaan jotain tekemistä ns. etiäisillä. Siirtolaisuushan oli tuttu ilmiö Pohjanmaalla. Matti Koivukankaan sisko Anna oli siirtolaisena Amerikassa kolme kertaa, mutta palasi lopuksi kotiseudulle mukanaan mm. New Yorkista 1904 ostettu iso kuva- raamattu. Amerikan arkkukin oli tehnyt useita matkoja. Ja Koivukankaan Vesalanmäelle v. 1921 muuttaneesta sukuhaarasta löytyy useita Amerikkaan menneitä. Ison meren yli lähdettiin myös Koivukankaan torpista.

Keväällä 1972 valmistui ensimmäinen suomalaisen tekemä väitöskirja Australiassa, ja moni Canberran siirtolainen pyyhki varmaan vesiä silmänurkastaan, kun professori Charles Price lausui vastaanotolla Suomen Suurlähetystössä: "Olavi, olet ollut kunniaksi kotimaallesi". Se oli kuitenkin vasta alkua miehen menestykselle. Kaikki tuntui menevän kuin itsestään. Keväällä 1974 perustettiin Turun yliopistossa Siirtolaisuusinstituut-tisäätiö. Mukana olivat Suomen yliopistot, kolme ministeriötä sekä siirtolaisuudesta kiinnostuneita yhteisöjä, kuten Väestöliitto ja Suomi-Seura, kaikkiaan 23 organisaatiota. Siirtolaisrekisterin tiedostossa on yli miljoona siirtolaistamme.

Australian siirtolaisuudesta syntyi sitten Koivukankaan toinenkin väitöskirja, työn ohessa. Ja vielä pitkän työpäivän instituut-tissa päätyttyä tarmonpesä on julkaissut useita siirtolaiskirjoja. Hän on ollut tiukasti mukana myös Siirtolaisuusmuseon perustamisessa Seinäjoelle. Useita kunnianosoituksia on sadellut. Vaikka työ tutkijana on ollut jatkuvaa matkustelua, kotisatama on aina ollut Evijärvellä. Siitä on pidetty kiinni koko perheen voimin. Vaimo Pirjo on antanut vahvan panoksensa, samoin tyttäret Siru Pesälä ja Sao Paulossa asuva Sari Koivukangas. Eikä seuraavasta polvestakaan intoa puutu. Nuorella Sara Pesälällä tulee olemaan omalla vahtivuorollaan iso vastuu. Mutta onhan aar- rekin ainut laatuaan.

Kaarina Naski, toimittaja, FM

Kirjauutuuksia

Harri Vanhala

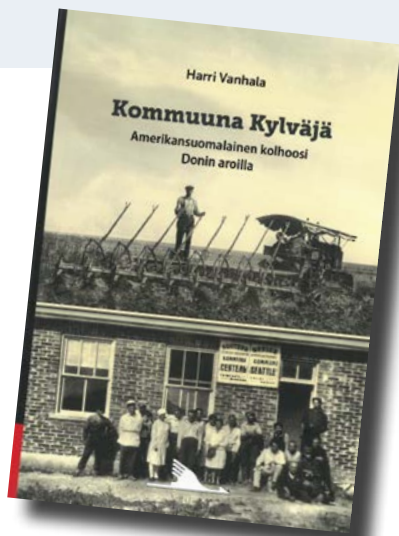
Kommuuna Kylväjä

Amerikansuomalainen kolhoosi Donin aroilla

Vuonna 1921 eräät Yhdysvaltain länsirannikon suomalaiset perustivat Kommuuna Kylväjän. Ajatus oli asettua Neuvosto-Venäjälle viljelemään koneellisesti mustanmullan aluetta ja tukea uutta työläisvaltiota.

Alkoi uurastus Donin aroilla. Alku oli hyvin vaikeaa, mutta lopulta heinäaro oli muuttunut mallitilaksi. Kylväjä oli ylivoimainen verrattuna pakolla muodostettuihin valtioneiloihin. Siksi jopa Stalinin aikana siedettiin kommuunin omapäistä määräysten vastaista toimintaa. Loppu oli kuitenkin väijäämätön.

Nämä ihmiset eivät vaatineet etuja ja oikeuksia. He olivat valmiita uhrauksiin utopiansa vuoksi.

Siirtolaisuusinstituutti 2021.
Julkaisu 41. 248 s.

Hinta 30 € + toimituskulut

Silja Hiironniemi

Amerikan matkajat

Tässä tarinassa on kysymys postikorteista, matkoista, suvusta, tiloista ja taloista. Kortit olivat lähtökohta. Niitä kirjoitti kolme Amerikkaan lähtenyt sisarusta toisilleen ja puolisoilleen Suomeen ja Amerikkaan, ja niitä he saivat ystäviltään. Korteista avautui pieniä ikkunoita vanhaan maailmaan, tiedon ja tunnelmien sirpaleita. Niistä ja rekisteritiedoista Silja Hiironniemi kokosi pala palalta isoisänsä ja hänen kahden sisaruksensa matkakertomukset. Pikkuhiljaa heistä muodostui kuva myös ihmisinä. Millaisia he olivat, miksi he lähtivät, miten elivät, milloin tulivat takaisin, ja miten heidän elämäänsä siirtolaisuus vaikutti. He elivät viime vuosisadan alussa parasta nuoruuttaan ja hakivat siirtolaisuudesta vauhtia ja vakautta elämälleen. Kurkistus heidän elämäänsä luo näkymän menneeseen ja auttaa ymmärtämään myös nykyhetkeä ja tulevaisuutta.

Siirtolaisuusinstituutti 2021.
Julkaisu 40. 98 s.

Hinta 25 € + toimituskulut

**Miika Tervonen & Johanna Leinonen
(toim.)**

Vähemmistöt muuttajina

**Näkökulmia suomalaisen muuttoliike-
historian moninaisuuteen**

Vähemmistöt muuttajina -artikkelikokoelma tarjoaa tuoreen näkökulman muuttoliikkeiden ja toiseuksien historiaan käsittelemällä vähemmistöjen liikkuvuuteen liittyviä kokemuksia 1800-luvun lopulta nykypäivään. Kirjan yksitoista tutkimus-artikkelia käsittelevät muun muassa Suomen tataarien ylijäristä historiaa, saamelaisistaustaisia siirtolaisia Pohjois-Amerikassa, suomenjuutalaisten jatkosodan aikaisia evakuointisuunnitelmia, sekä suomenruotsalaisten kurojen maastamuuttoa Ruotsiin. Yhdessä kirjan luvut purkavat muuttoliikkeisiin ja ulkosuomalaisuuteen liittyviä hiljaisuuksia ja sokeita pisteitä ja haastavat kansallista katsetta muuttoliikkeisiin.

Siirtolaisuusinstituutti 2021. Tutkimus 6. 262 s.

Hinta 30 € + toimituskulut

**Kaikkien instituutin julkaisujen tilaus:
<http://kauppa.siirtolaisuusinstituutti.fi/>**